

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Využití písně jako didaktického prostředku v hodinách dějepisu

The Use Of Songs As A Didactic Tool In History Lessons

Tomáš Reitingер

Vedoucí práce: PhDr. Hana Havlůjová, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy (N7504)

Studijní obor: N D-NJ (7504T216, 7504T222)

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Využití písňe jako didaktického prostředku v hodinách dějepisu* potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

České Budějovice, 12. dubna 2023.

Rád bych poděkoval PhDr. Haně Havlůjové, Ph.D. za vedení mé diplomové práce, za rady a doporučení, a za ochotu a trpělivost, se kterými se mi věnovala. Také děkuji vedení VOŠ SPŠ Automobilní v Českých Budějovicích, které mi umožnilo v hodinách dějepisu vyzkoušet výuku dějepisu pomocí písni pro tuto diplomovou práci.

ABSTRAKT

Využívání hudby ve výuce dějepisu přináší nové možnosti práce s nezanedbatelnou skupinou hudebních historických pramenů i novodobých písňových zpracování dějinných událostí. Tato diplomová práce popisuje problematiku použití písni jako didaktického prostředku a shrnuje vhodné způsoby a metody. Metodicky práce vychází z výzkumu pomocí komparace, jazykové analýzy a statistiky.

Práce si klade za cíl shrnout možnosti použití písni ve výuce dějepisu (jak zvolit vhodné písně) a unést příklady písni, i jak vypadají lekce s použitím hudby. Dalšími cíli je nastínit možnosti vyšší efektivity výuky pomocí moderních přístupů a otevřít českou výuku dějepisu novým metodám ve výuce dějepisu, které již jsou v zahraničí používány.

Výsledkem diplomové práce je zjištění, že písně jednoznačně přispívají efektivitě pedagogovy snahy tím, že výuka je pro žáky zábavnější. Zábavnost hodiny se mimo jiné pojí s efektivitou výuky a pedagogovým cílem je, aby vyučování bylo co nejefektivnější. Dalším důležitým přínosem je možnost skrze dobře připravené lekce s písněmi modernizovat výuku a aplikovat aktualizované metody ke snazšímu dosahování klíčových kompetencí a cílů.

KLÍČOVÁ SLOVA

dějepis, píseň, hudba, didaktika dějepisu, základní škola, střední škola, gymnázium

ABSTRACT

The use of music in the teaching of history brings new possibilities of working with a significant group of musical historical sources as well as modern song interpretations of historical events. This diploma thesis describes the using of songs as a didactic tool and summarizes appropriate ways and methods. Methodologically, the work is based on research using comparison, linguistic analysis and statistics.

The thesis aims to summarize the possibilities of using songs in the teaching of history; how to choose appropriate songs and outline examples of what lessons look like using music. Other goals are to outline the possibilities of higher teaching efficiency using modern approaches and to open Czech history teaching to new methods and the overall use of music in history teaching, which are already used abroad.

The result of the thesis is the finding that songs clearly contribute to the effectiveness of the teacher's efforts by making them more fun for the students. The fun of the lesson is connected, among other things, to the effectiveness of the teaching, and the teacher's goal is to make the teaching as effective as possible. Another important benefit is the possibility, through well-prepared lessons with songs, to modernize the teaching and apply updated methods to facilitate the achievement of key competences and goals.

KEYWORDS

History lesson, song, music, didactics of history, basic school, secondary school, high school

Obsah

Úvod	7
1 Část první: Výuka dějepisu v současném školském systému a zařazení písně do vyučovacích metod.....	10
1.1 Kurikulární zakotvení	10
1.1.1 Základní právní a kurikulární dokumenty	10
1.2 Dějepisné projekty, platformy, vzdělávací portály.....	11
1.3 Moderní koncepty a metody výuky dějepisu	14
1.4 Motivace hudbou ve výuce	15
1.5 Zařazení písně do vyučovacích metod.....	18
1.6 Metody, metodické návrhy	19
1.6.1 Použití hudby jako zdroje informací	19
1.6.2 Hudba jako zdánlivě známé médium.....	19
1.6.3 Hudba a metoda CLIL	20
1.7 Konkrétní použití písní v hodinách dějepisu	20
1.7.1 Použití písně jako primárního a sekundárního zdroje; badatelsky orientovaná výuka; píseň jako badatelský prostředek	21
1.7.2 Dokreslení dobové situace a reálií.....	23
1.7.3 Píseň v transmisivní výuce	24
1.7.4 Píseň jako aktivizační prostředek	25
1.7.5 Skrze písně k osudu autora a společnosti	26
1.7.6 Tvoření písně s historickým tématem.....	27
1.7.7 Natočení videoklipu k historicky významné písni	27
2 Část druhá: Písně a lekce: analýza historická a didaktická	29
2.1.1 Hudba jako univerzální didaktický prostředek?	30
2.1.2 Příprava a výběr písní reflektující historické události s vybranými příklady jejich použití	30

2.2	Písňe antické	31
2.3	Písňe středověku	31
2.4	Husitské zpěvy	33
2.5	Písňe po vynálezu knihtisku	34
2.6	Písňe kramářské	34
2.7	Hymna.....	37
2.8	Písňe revoluční a vlastenecké (1848).....	37
2.9	Písňe válečné: Válka 1859 a prusko-rakouská válka 1866.....	39
2.9.1	Druhá italská válka za nezávislost, 1859.....	39
2.9.2	Prusko-rakouská válka, 1866.....	40
2.10	Písňe k dějinám USA v 19. století.....	43
2.10.1	Americká občanská válka (1861–1865).	43
2.10.2	Konflikty mezi evropskými kolonizátory a Indiány (1876)	44
2.11	Písňe velké války a písňe první republiky.....	45
2.12	Písňe v období druhé světové války	47
2.13	Písňe budovatelské	50
2.14	Písňe období normalizace (folkové, protestní, hlavní proud)	51
2.15	Písňe období sametové revoluce (1989) a písňe 90. let	54
2.16	Písňe z rozpadající se Jugoslávie.....	56
	Efektivnost výuky – evaluace, šetření	59
	Závěr.....	63
	Seznam použitých zdrojů.....	65
	Přílohy	72
	Seznam písňe zmíněných v této diplomové práci	72
	Příklady pracovních listů a materiálů s použitím písňe ve výuce.....	76

Úvod

„*Prosím, pane profesore, zazpíváme si?*“¹ snažila se pozdržet výuku třída frekventantů večerní školy ve slavném filmu „*Marečku, podejte mi pero*“! S písněmi se při vyučování na základní i středních školách nezdávka setkáváme, a nikoliv pro pozdržení hodiny, ale jako s pomůckou - například pro upevnění slovní zásoby v cizích jazycích či při poznávání kulturního dědictví. Hudba se stala nepochybně každodenní součástí života hlavně mladších generací díky distribuci skrze internet. Za několik málo sekund je přístupný prakticky veškerý hudební obsah s nesčetnými hodinami zábavy a poslechu. Na jedné straně písně slouží jako zdroj textu a dokumentují sociální, každodenní historické aspekty života v minulosti a mentalitu. Na druhou stranu je možné prostřednictvím jejich melodie i přenesení emocionálního obsahu.

Předmětem diplomové práce je zejména poukázat na nezanedbatelný didaktický potenciál písní; nemusejí být určeny jen k ukrácení času. Rovněž písně můžeme použít jako efektivní nástroj pro dosažení vytyčených cílů hodin dějepisu, neboť jsou často velmi zajímavým a specifickým historickým pramenem. Cílem předkládané diplomové práce je tedy rozšíření možných metod a didaktických prostředků, konkrétně práce s písní ve výuce dějepisu.

Diplomová práce se skládá ze dvou částí. Východiskem pro celou práci je současné pojetí výuky dějepisu na základě kurikulárních dokumentů či odborných publikací. Zároveň jsou shrnuty didaktické metody využití písní ve výuce dějepisu z odborných publikací a zahraničních zkušeností.

Cílem prvního celku je nastínění klíčových témat a pojmů a popsání problematiky použití písně jako didaktického prostředku. Současně je zde také prezentováno, jakými různými způsoby a metodami lze píseň v hodinách využít.

V části první je popsáno rovněž současné postavení dějepisu v českém vzdělávacím systému podle kurikulárních dokumentů, které zakotvují základní rámec obsahu, cílů i forem vzdělávání. Konkrétní návrhy didaktizací zvolených písní v části druhé byly vytvořeny na základě těchto směrodatných dokumentů tak, aby splňovaly rostoucí nároky a podmínky kladené na výuku dějepisu.

---

¹ „*Marečku, podejte mi pero!*“, Režie LIPSKÝ, Oldřich, AB Barrandov 1976.

Důraz je také kladen na to, jak, v rámci základních metodických koncepcí dosahování cílů výuky dějepisu, didakticky využít písně a rozvíjet kompetence k učení, kompetence pracovní a kompetence komunikativní.²

S přihlédnutím k tomu, že téma této diplomové práce je možné považovat nejen za didaktické, ale také okrajově pedagogicko-psychologické, je zkoumán rovněž vliv hudby na výsledky výchovně vzdělávacího procesu – na zvýšení efektivity snah vyučujících i vyučovaných a motivace žáků pomocí písní.

Praktická (druhá) část této diplomové práce se zaměřuje na aplikaci didaktizovaných písní přímo ve výuce a výběr správných písní ke správným tématům. Zde jsou popsána témata vhodná pro výuku s písněmi a příklady těchto písní. K cílům tohoto celku náleží odhalit a popsat míru využitelnosti písní jako didaktického prostředku i jejich využití jako historických pramenů při výuce dějepisu na středních školách a gymnáziích, potažmo i na školách základních.

Proces výzkumného šetření je koncipován jako dotazování žáků, kteří se podílejí na aplikaci písní v hodinách dějepisu. Cílem je rovněž předložit důvody a způsoby využívání písní při výuce.

Návazně na zjištění výzkumného šetření je prezentování možných způsobů využitelnosti písní při hodinách dějepisu nejen na základě odborné literatury, ale rovněž výsledků výzkumu. Dále s tím souvisí vytvoření pracovních listů pro žáky včetně metodických pokynů pro vyučující.

Záměrem předložené diplomové práce je vyzdvihnout pozitivní přispívání písní k vyšší efektivitě výuky a případně i zábavě a také možnosti využití hudby během hodin dějepisu, přičemž jsou rozvíjeny klíčové kompetence. Pravděpodobně nejvýznamnějším přínosem této diplomové práce jsou pracovní listy s didaktizovanými texty písní, které je možné v hodinách dějepisu různorodě využít a také soupis příkladových skladeb vhodných pro výuku dějepisu.

---

² BELZ, Horst, SIEGRIST, Marco, Klíčové kompetence a jejich rozvíjení. Východiska, metody, cvičení a hry, Praha 2001.

Moderní přístupy k výuce dějepisu rovněž podporují takzvanou badatelskou výuku, která je založena na vhodném pokládání otázek učitelem a rekonstrukci či zakomponování zdroje do historického rámce dějin. K tomu píseň historická či s historickým tématem přímo vybízí. Rovněž autor spatřuje velký potenciál v písni jako v aktivizačním prostředí.

Samotnému využití hudby při výuce na středních a základních školách (vyjma hudební výchovy) nebylo věnováno příliš mnoho monografií. Ani učebnice pro žáky hudbu příliš nezohledňují. Zajímavým počinem se tak stává například projekt *History Lab* od Ústavu pro studium totalitních režimů. V tomto projektu „žáci s pomocí interaktivních nástrojů v digitální dílně analyzují dobové dokumenty, historické fotografie, mapy, zvukové záznamy a další prameny.“³ Specifickou skupinou edukačního úsilí je propojení samotné písně s dobovým videoklipem.

Ze zdrojů je ovšem nutné vyzdvihnout, kromě publikací odborných, také zpěvníky; zde je čerpáno například z vydání písni Karla Hašlera⁴ či Jana Vyčítala⁵, z písni dostupných na internetu i z historických audionahrávek na MC kazetách a dalších nosičích, jako jsou gramofonové desky či kompaktní disky (CD).

Portfolio cílů doplňuje i snaha o rozšiřování didaktických metod výuky dějepisu, přičemž je vhodné poukázat na možnost použití nejen všedních metod získávání informací a schopností žáky, ale také docílení častějšího využití hudby při výuce. Texty písni jsou neodmyslitelnou součástí bádání o dějinách, ať už přímo vznikly při historické události či dějiny jen reflektují.

Dojde-li i díky inovativním metodám ve vyučování k častějšímu zařazování písni do výuky dějepisu, může být výuka nejen zajímavě zpestřena pro žáky, ale pro učitele se tak nabízí další nástroj pro přípravu hodin dějepisu. Ostatně, jedním z cílů *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030*⁶ je zavádění nových a inovativních metod ve vzdělávání ve všech typech škol.

---

³ HistoryLab, dostupné na historylab.cz, vyvoláno 13. 10. 2022.

⁴ TUŠEK, K. Karel Hašler. Já mám holku od Odkolků. Praha 1992., nebo DEYL, Rudolf st., Písničkář Karel Hašler, Praha 2007.

⁵ VYČÍTAL, J. Zpěvník Honzy Vyčítala. Praha: Laguna, 1995.

⁶ FRYČ J. a kol, Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+, MŠMT, Praha 2020.

1 Část první: Výuka dějepisu v současném školském systému a zařazení písňe do vyučovacích metod

V současnosti se téma výuky dějepisu, zejména moderních dějin, často dostává do popředí odborných i laických debat. Je stále český školský systém „zaseknutý“ v dobách rakouského mocnářství, či se požadované reformy a zefektivnění již projevují nebo se teprve budou zavádět do praxe? Pojdme si nejprve shrnout stávající situaci ve výuce dějepisu v českém školství.

1.1 Kurikulární zakotvení

Nezbytností pro jakýkoliv výzkum či práci, je objasnění základních pojmů, které se daného tématu týkají a také seznámení se s již existujícími publikacemi o daném tématu. Abychom správně chápali tematiku, je nutné nejdříve vysvětlit pojem kurikulum, pocházejícího z latinského curriculum – běh, pohyb po trase. Význam pojmu kurikulum vysvětluje Pedagogický slovník jako „obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujících, její plánování a hodnocení“.⁷ Jedná se tedy o komplexní penzum prakticky využitelných znalostí; program školské soustavy, obsah vzdělávání. Obsah kurikula by měl odpovídat požadavkům společnosti na žáka jakožto jejího fungujícího člena, který se neučí pro školu, nýbrž pro sebe a na celý život.

1.1.1 Základní právní a kurikulární dokumenty

Školský zákon, tedy zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění zákona č. 261/2021 Sb. vymezuje povinný vzdělávací obsah takto: *Pro každý obor vzdělání v základním a středním vzdělávání a pro předškolní, základní umělecké a jazykové vzdělávání se vydávají rámcové vzdělávací programy.*⁸ Tyto Rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP), často *zkracují, vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání. Pro tvorbu z nich vycházejících školních vzdělávacích programů (dále také ŠVP) jsou závazné a rovněž je nutné podle RVP hodnotit výsledky vzdělávání žáků a tvoření učebních materiálů.*⁹ RVP i ŠVP tvoří spolu s dalšími dokumenty povinnou dokumentaci školy.

⁷ PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ a kol., Pedagogický slovník, Praha 1998, s. 106.

⁸ Zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, §3.

⁹ Tamtéž.

Školní vzdělávací programy jsou sice tvořeny podle RVP, nicméně jejich variabilita je přímo úměrná počtu variant škol a vzdělávacích oborů. ŠVP tedy poskytují dostatečný prostor pro individualizaci výuky na úrovni oborů, přičemž je možné je často upravovat. Škola je musí aktualizovat podle změn rámcového vzdělávacího programu a rovněž se můžou provádět změny na základě iniciativy školských zařízení.

Jestliže RVP jsou vytvořeny pro různé typy škol (základní vzdělávání, gymnázia, střední odborné vzdělávání a další), u ŠVP je provedení v dikci školského zařízení, jelikož Školský zákon jejich formu nestanovuje. V úvodu zmíněný dokument *Strategie vzdělávací politiky ČR* dokonce nabádá k podpoře inovativních projektů a vhodných podmínek pro ně, aby nové vzdělávací přístupy zkoušely v pedagogické praxi jako v „laboratoři“.¹⁰ Takto podobně slouží i výuka dějepisu u autora práce v rámci výzkumu k této diplomové práci. Rovněž jsou zkoušeny různé formy výuky dějepisu se zařazením písni, což je popsáno v kapitole *Konkrétní použití písni v hodinách dějepisu a v druhé části práce*.

1.2 Dějepisné projekty, platformy, vzdělávací portály

Moderní směry vzdělávacích metod nabízejí v kombinaci s internetem téměř blahobytné množství nejrůznějších cest, jak předávat žákům vzdělání. Využití jejich didaktický potenciál se zdá jako jednoduché v porovnání s „klasickou učebnicí“.¹¹ Není to však dáno tím, že by učebnice jako tištěné médium byla nedostatečná pro přípravu hodin nebo samotnou výuku. Nutné je jistě podotknout, že běžná učebnice sama není schopna poskytnout jiné informace než v ní vytištěné.

Někteří učitelé od klasických učebnic upouštějí úplně, zejména na nestátních gymnáziích.¹² Zde se tedy projevuje jejich zásadní nevýhoda. Videá, kinematografické a obrazové prameny, mapy či (pro tuto práci zásadní) zvukové nahrávky v učebnici nenajdeme. Vyučující je musí přinést do výuky jinou cestou. Pro takové účely (i vzhledem k trendům zavádění konstruktivistické, badatelsky orientované výuky a dalších moderních metod)

---

¹⁰ FRYČ J. a kol, *Strategie*.

¹¹ Klasickou učebnicí se zde míní tištěná učebnice schválená MŠMT; například ČORNEJ, Petr, *Dějepis*, Praha 2013 a podobné tituly. Cílem této diplomové práce však není srovnání výhod a nevýhod učebnic, ostatně sám autor práce je při výuce také používá.

¹² PORG Praha či Biskupské gymnázium J. N. N. České Budějovice.

vznikají nejrůznější projekty, z nichž některé s písní v dějinách také pracují. Je pouze na jednotlivcích, jaké prostředky k efektivnímu předávání informací využijí.

Veskrze obvyklé je pracovat s internetem a dějepisné projekty jsou zaměřeny právě na tuto sféru. Například vzdělávací portál Dějepis 21 od Oddělení vzdělávání Ústavu pro studium totalitních režimů¹³ spolu s vzdělávací aplikací Historylab se specializuje na práci s historickými prameny: „*S pomocí interaktivních nástrojů žáci v digitální dílně analyzují dobové dokumenty, historické fotografie, mapy, zvukové záznamy a další prameny.*“¹⁴ Právě zmínka o zvukových záznamech je pro tuto práci zajímavá, protože pod tímto pojmem se samozřejmě skrývají vedle dalších nahrávek i záznamy písní, které však tvoří marginální část zvukové databáze.

Výrazným počinem v zavádění inovovaných forem výuky dějepisu je spolupráce portálu Dějepis 21 s nakladatelstvím Fraus, pro které tvoří tým pod vedením Jaroslava Pinkase nově koncipovaný učebnicový soubor *Soudobé dějiny* zaměřený na badatelskou výuku dějepisu.¹⁵

Častými pohnutkami pro využití písně při dějepisu je i zkoumání regionální historie. Jako prostředek pro porozumění dějinám blízkého okolí používá píseň například Petr Drkula na Metodickém portálu RVP ČR.¹⁶

Regionální či dokonce osobní dějiny, ale i národní události pro edukační účely zpracovává projekt *Paměť národa školám* od neziskové organizace Post Bellum. Cílem Paměti národa je sbírat a zachovávat vzpomínky konkrétních osobností a prameny z období totalit 20. století.¹⁷ Dnes sbírka čítá tisíce zpracovaných vzpomínání pamětníků a jako internetový archiv je přístupná veřejnosti, tedy i pro výuku. Byť se jedná o významný příspěvek moderní výuce dějepisu, pro tuto diplomovou práci není příliš důležitý, neboť zde se po rešerši žádné využitelné vzpomínky s písněmi nenalézají.

---

¹³ Dějepis 21, dostupné na: www.dejepis21.cz, vyvoláno 26. 10. 2022.

¹⁴ Historylab, vyvoláno 26. 10. 2022.

¹⁵ PINKAS, Jaroslav a kol., *Soudobé dějiny* Badatelská učebnice dějepisu, Plzeň 2021.

¹⁶ DRKULA, Petr, *Himmellaudon! aneb dějiny psané písněmi*, RVP.cz, 23. 11. 2011.

¹⁷ Post Bellum, *Kodex Post Bellum*, Praha 20. 5. 2010.

Do výčtu můžeme rovněž zařadit portál *Moderní dějiny*, který se zaměřuje na politické dějiny a je veden Petrem Pánkem z občanského sdružení Pant. Využitím písní při výuce dějepisu se *Moderní dějiny* taktéž okrajově zabývají.¹⁸

Výrazným příspěvkem k problematice využívání písní v dějepisu je pro české (československé) prostředí vzdělávací projekt Národního muzea *Dotkni se 20. století* (dvacatestoleti.eu), který má za cíl podporovat výuku dějin 20. století na základních a středních školách.¹⁹

Ze zahraničních projektů stojí za zmínku Teachinghistory.org inspirovaný dílem Petera Seixase a Toma Mortona *The Big Six Historical Thinking Concepts*²⁰ (šest konceptů historického myšlení). Vedle mnoha „klasických“ metod a forem výuky je zde pro tuto práci zajímavá didaktizace písně *John Brown's Body* (česky známá jako *Černý muž*) jako jeden z více pilířů výuky občanské války ve Spojených státech.²¹

Rovněž v německy mluvících zemích padla myšlenka didaktického využití písní v dějepisu na úrodnou půdu. Na rozdíl od tuzemska zde vyšla monografie Michaela Sauera *Historische Lieder* (Historické písně)²², kde na základě hudby autor interpretuje sociální a každodenní dějiny a dějiny mentalit. Kniha s příloženým CD odpovídá vybraným dějinám německým a světovým 18. – 20. století.

Pro tuto diplomovou práci je tato publikace zajímavá hlavně didaktizací některých písní, které však výlučně využívá jen jako historické prameny. Podobně svoji publikaci *Lied und Musik im Geschichtsunterricht* (Píseň a hudba ve výuce dějin)²³ pojala Juliane Brauer, která ovšem nabízí výrazně širší aplikaci hudby i více časových období. Kniha Brauerové je důležitá rovněž tím, že shrnuje metody a různé způsoby používání písní při výuce dějepisu.

---

¹⁸ Například britské písně z 1. světové války 23. 2. 2012, dostupné na: moderni-dejiny.cz/clanek/popularni-anglicke-pisne-prvni-svetove-valky/

¹⁹ Seznam skladeb a zvukových ukázek využitých v rámci projektu *Dotkni se 20. století!*, Národní muzeum, dostupné online na: [dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy\(2\).pdf](http://dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy(2).pdf), *Dotkni se 20. století!*, Národní muzeum, Praha 2017. Dostupné online na: [dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy\(2\).pdf](http://dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy(2).pdf), vyvoláno 5. 3. 2023.

²⁰ Seixas, Peter, Morton, Tom, *The Big Six Historical Thinking Concepts*, Vancouver 2012.

²¹ MANNING, Chandra, *John Brown's Body*, Teaching History, dostupné online: teachinghistory.org/best-practices/examples-of-historical-thinking/25095, vyvoláno 11. 2. 2023.

²² SAUER, Michael, *Historische Lieder*, Hannover 2018, 208 S.

²³ BRAUER, Juliane, *Lied und Musik im Geschichtsunterricht*, Frankfurt am Main 2021, 240 s.

1.3 Moderní koncepty a metody výuky dějepisu

„Faktografie a biflování bude hrát menší roli,“ hlásá titulek článku iRozhlasu z 29. srpna 2021²⁴, dějiny se mají učit jinak; moderně zábavně a efektivně. Historické prameny, které, pokud jsou vůbec zařazeny do výuky, zastávají často pouze pozici doplňku k faktografickému výkladu. Inovativní myšlenky, jako například postavení hodiny na analýze pramenů, posouvají myšlenky výuky nad rámec zavedených učebnic. Ve snaze o rozvoj historických návyků žáků by měli učitelé uvažovat o použití hudby stejným způsobem, jakým používají zavedenější zdroje – historické dokumenty, obrázky a fotografie či vzpomínky. Již zmiňovaný RVP předpokládá rozvoj kompetencí žáků a nikoliv pouze nutnost znát samotnou látku. Nejprve si vysvětleme, co jsou ony kompetence.

Klíčové kompetence

Metodický portál RVP představuje klíčové kompetence jako „*souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.*“²⁵

Klíčové kompetence se vybírají na základě hodnot ve společnosti obecně přijatelných a také z představ o tom, „*kteřé kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.*“²⁶

Moderní pojetí výuky tedy požaduje právě cvičení jmenovaných kompetencí při výuce nikoliv pouze překonané samotné memorování. K tomuto výčtu konceptů výuky dějepisu tedy přibývá další didaktická metoda – použití písně a odpovídajících metod.

---

²⁴ Soudobé dějiny se na 300 základních školách začnou učit jinak, faktografie a biflování bude hrát menší roli, iRozhlas.cz, 29. srpna 2021, dostupné na: irozhlas.cz.

²⁵ Metodický portál NPI RVP, 4 Klíčové kompetence, dostupné na: digifolio.rvp.cz, vyvoláno 17. 11. 2022.

²⁶ BELZ, Siegrist, Klíčové kompetence a jejich rozvíjení. Východiska, metody, cvičení a hry, Praha 2001.

1.4 Motivace hudbou ve výuce

Jednou z důležitých součástí správného vývoje jedince je učení se a rozvoj motivační sféry osobnosti. „*Motivace je zdrojem kognitivních motivačních procesů, spočívajících ve vzájemném očekávání (jak učitele od žáka, tak i žáka od učitele) a interpretaci vzájemného chování.*“²⁷ Každý pedagog by zároveň měl znát definici, že motivace je souhrn činitelů, které podněcují, směřují a udržují chování člověka. Abychom našli odpověď na otázku, co nutí žáka chovat se určitým způsobem, je nutné zkoumat motivační procesy.

Podle Vladimíra Hrabala je dále motivace nahlížena z krátkodobého a dlouhodobého úhlu pohledu.²⁸ Motivovat žáky by mělo být jedním z hlavních cílů učitelů. Ve školním prostředí je ze strany vyučujících však typický přístup krátkodobý, kdy se snaží vzbudit zájem o učivo a motivovat žáky na začátku hodiny. V ideálním případě se motivace žáka přelije do zájmu dlouhodobého, což přináší zájem o učení a hlubší porozumění tématu, nejen učení se pro zkoušku.

Aby se krátkodobá motivace proměnila v dlouhodobou, je nutné podnítit žákův zájem. Jsou k tomu nutné zejména aktivní učební činnosti a pozitivní emoční naladění žáka i vyučujících. Dalším z předpokladů je využití vhodných metod zprostředkování znalostí a cvičení dovedností, které svojí náročností nebudou přesahovat žákovy schopnosti a zároveň mu budou dostatečným a dosažitelným cílem. Každý žák má individuální práh toho, co je pro něho ještě dosažitelné a toho, co naopak ihned vzdá pro náročnost. Podrobnější popis této problematiky sleduje Isabella Pavelková.

Při motivaci dlouhodobé mají žáci zájem o předmět stálý a mění se i jejich motivy. V této metamorfóze v ideálním případě přechází motivace vnější na motivaci vnitřní. Sluší se připomenout, co tyto typy motivace znamenají. Isabella Pavelková je vysvětluje jednoduše: „*Vnitřními zdroji jsou potřeby a vnějšími popudy – incentivy.*“²⁹ Potřeby jsou definovány jako vnitřní pohnutky, které tvoří motivační základ. Základ tvoří fyziologické potřeby a k těm se během života přidávají potřeby psychické. Incentivami se rozumí „*vnější podněty*

---

²⁷ HRABAL, Vladimír., MAN, F., PAVELKOVÁ, Isabella, Psychologické otázky motivace ve škole, Praha 1989.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ PAVELKOVÁ, Isabella, učební text k předmětu Motivace ve výuce, Praha 2021, dostupné i online: www2.karlin.mff.cuni.cz/~hamacek/files/MOTIVACE_Pavelkova.doc

(jevy, události, názory, nejrůznější předměty apod.), které mají schopnost vzbudit a většinou i uspokojit potřeby člověka.“ Žák by se tedy měl dobrat při výchovně-poznávacím procesu motivace vnitřní, která je obecně chápána jako motivace stálejší, efektivnější, a kvalitnější než vnější motivace.

Zabýváme-li se motivací ve výuce, je nutné zmínit nejméně tři její zdroje. Jedná se o proces, kdy se v optimálním případě učební činnost stává komplexní incentivou skupiny potřeb.³⁰ Na základě toho je nutné zohlednit při procesu poznávání: poznávací potřeby, sociální potřeby a výkonové potřeby. Jako sociální potřeby popisuje Isabella Pavelková sociální vztahy žáků „*jak v průběhu učební činnosti, tak jako následek výsledku této činnosti.*“ Výkonové potřeby jsou pak stanoveny jako individuální potřeba jednotlivých žáků na úroveň obtížnosti daného úkolu, který je od žáka požadován.³¹

Úkol vyučujícího je hledat optimální motivaci žáků ve výuce. Zde se však nabízí otázka, jak ideálně žáky motivovat, když každý z nich má jiné potřeby a jiný práh výkonnostních cílů? Ideální řešení by bylo motivovat každého žáka individuálně, což je vzhledem k obvyklému počtu žáků v hodinách dějepisu prakticky nemožné. Dějepis je povinně vyučován na základních i středních školách. Velmi často je tedy vyučována celá třída najednou. Vzhledem k obvyklému počtu vyučovacích hodin, který činí obvykle dvě týdne, vyučující ani nemají příliš možností rozklíčovat motivační potřeby žáků. Ne každého navíc zaujme stejné téma nebo činnost. U skupinové výuky je však tato motivace možná, protože učitel má na každého více času díky nízkému počtu žáků ve skupině.

Motivační činnosti se tedy musí obměňovat. Učitelovým úkolem je následně sledovat, jak na různé úkoly, přístupy a témata žáci reagují a vybírat incentive natolik silné, aby motivace vycházela z aktualizace potřeb.

Silně motivující jsou typicky soutěže při vyučování, ale i problémové vyučování či badatelsky orientovaná výuka a v našem případě konkrétně rozvoj historického myšlení skrze porozumění textům písní. Hudba rovněž přináší možnost pozitivně ovlivňovat emoce a prožívání a to i ve výuce. To by mělo sloužit nejen k tomu, aby dějepis nebyl nudný a

---

³⁰ PAVELKOVÁ, Isabella, *Motivace žáků k učení*, Univerzita Karlova, Praha 2002, s. 23.

³¹ PAVELKOVÁ, Isabella, *učební text k předmětu Motivace ve výuce.*

předvídatelný, ale také aby v dějepisu nešlo o přeríkávání hotových informací.³² K takové práci ovšem potřebujeme nějaký motivační činitel. Pro některé žáky bude jistě velmi motivující už jen samotný proces poznávání a „luštění“ historie z pramenů. V žádném kolektivu však nejsou tito žáci ve většině. Tyto přístupy k výuce vychází z myšlenky, že *„nejlepší způsob, jak se něčemu naučit, je objevit si to sám.“*³³

Dalším motivačním nástrojem je již zmíněné soutěžení. V didaktických publikacích³⁴ nalézáme stovky her a soutěží, na které jde „naroubovat“ libovolné historické téma. Případně využíváme v současnosti (2023) velmi oblíbené (žáky i vyučujícími) elektronické aplikace jako je Kahoot, Quizlet či Nearpod.

Vyučující by měl žáky motivovat zejména pozitivně; v malém procentu případů je také účinná motivace negativní. Nejprve si vysvětleme, co znamená motivace pozitivní. Je to takový typ motivování, kdy se povede učiteli vhodně použitou vyučovací formou aktualizovat určité potřeby žáků. Pozitivní motivace je definována jako *„postup, jenž je založen na vytvoření dojmu kladné zkušenosti a také navádějící k opakovanému jednání, jež bylo nějak dříve odměněno.“*³⁵ Taktéž může ovlivňovat klima ve třídě. Pro kompletnost je vhodné volit takový způsob hodnocení, který žáky motivuje k vyšším výkonům, kupříkladu odměn pro neaktivnější či naopak hrozících trestů pro žáky neaktivní.

Tím se dostáváme k negativní motivaci. Tou se rozumí *„postup varující před opakováním jednání, které v minulosti vyústilo v postih.“*³⁶ Například právě hodnocení žáků neaktivních by je v ideálním případě mělo motivovat k vyššímu výkonu. Jednalo-li by se o zklamání časté a silné, mohlo by přejít ve frustraci. Frustrace přináší obranné mechanismy jako například vyhybání se školní docházce nebo snaha přejít na jinou školu. V ideálním případě by se měl pedagog negativní motivaci zcela vyhnout, protože žák bude pociťovat strach z trestu a jeho výkon to může snížit.

Příkladem, jak se vyhnout demotivovanosti žáků či negativní motivaci může být využití hudby, která je schopna povzbuzovat k vyššímu výkonu, a to jak samotným zájmem o věc

---

³² PINKAS, Jaroslav a kol., Soudobé dějiny. Badatelská učebnice dějepisu, Plzeň 2022, s. 4.

³³ PÓLYA, George, How to solve it, London 1990.

³⁴ Například PORTMANOVÁ, Rosemarie, SCHNEIDEROVÁ, Elisabeth, Hry zaměřené na zvýšení koncentrace a uvolnění, Praha 1995.

³⁵ PLEVOVÁ, Ilona a kol., Management v ošetrovatelství, Praha 2012.

³⁶ Tamtéž.

(bádání, rozklíčování...), tak vidinou možného (mnohdy snadno dosažitelného) úspěchu. Je velmi důležité, aby píseň ve vyučování podněcovala u žáků spolupráci s učitelem a snahu být při hodině aktivní. Píseň zároveň otevírá žákům jiný náhled na probíranou látku. Dalším pozitivem je otevírání možností pro použití rozmanitých aktivit. Využívá-li vyučující písně při své výuce, může výrazně rozšířit repertoár činností v lekcích. Píseň by tedy neměl učitel volit takovou, která by byla pro žáky jen „šum, který rozptyluje naši pozornost. Rušivým vlivům, jako jsou zprávy a komentáře se musíme vyhnout.“³⁷

1.5 Zařazení písně do vyučovacích metod

Nelze opomenout, že silným motivačním prvkem pro mnoho žáků může být v dějepisu právě i píseň zařazená do vyučování. Individuální zkušenost, hudební vkus a porozumění textu pak určují míru zaujetí. Při úspěšném prvotním pokusu o postavení celé vyučovací hodiny právě na písni, jeví žáci až nezvyklou motivaci ke spolupráci s učitelem. Celkově byla třída velmi aktivní a z pohledu praktikanta lze tvrdit, že šlo o mimořádně vydařenou hodinu, což potvrdil i uvádějící učitel Jiří M. Havlík, Blíže je tato lekce rozepsaná v druhé části práce. Dále v ní najdeme rozbor dalších lekcí s využitím písní. Je rovněž nutné konstatovat, že lépe fungují hity, které žáci již znají, byť si je s historií nespojují.

K výčtu metod výuky dějepisu tedy přibývá další didaktická metoda – použití hudby. Při výuce badatelsky orientované lze snadno dosadit na místo pramene právě píseň. Tu lze rovněž využít i jako zdroj sekundární, či aktivizační prostředek pro vstup do tématu. Ačkoliv doposud nebyla ve střední Evropě věnována tomuto rozšíření didaktických nástrojů přílišná pozornost, v anglosaském prostředí se již pokusy o odborné popsání výuky historie pomocí písně vyskytly.

Možnosti zařazení hudby do výuky dějepisu³⁸ zkoumá zejména Anthony M. Pellegrino, odborný asistent pedagogiky a společenských věd na univerzitě George Masona v USA. Pellegrino rozčlenil začátkem 21. století pro výuku dějepisu varianty tvorby lekcí s písní, které mají vést ke smysluplnému učení a hlubokému porozumění.³⁹

---

³⁷ TEPPERWEIN, Kurt, „Umění“ lehce se učít, Pelhřimov 1993, s. 39

³⁸ Pellegrino se sice zabývá obecně sociálními vědami, které v některých státech USA zahrnují i dějepis; problematiku využití písně však představuje zejména na výuce dějepisu.

³⁹ PELLEGRINO, Anthony Michael, LEE, Christopher Dean, Let the music play! Harnessing the power of music for history and social studies classrooms, Charlotta (USA) 2012.

1.6 Metody, metodické návrhy

Metodické návrhy prototypových lekcí jsou tvořeny na základě následujících tří základních principů a možných aplikací popsaných v následující kapitole *Konkrétní použití písní v hodinách dějepisu*. Každé použití neodpovídá pouze jednomu metodickému přístupu; ty se vzájemně prolínají.

1.6.1 Použití hudby jako zdroje informací

První z metodických přístupů je použití hudby jako zdroje informací (i bez znalosti not). Pokud je k písni její text k dispozici, je to velká výhoda obzvláště, když je možné dohledat více variant textu. Jeho analýzou, srovnáváním a historickým bádáním se rozvíjí pozorné analytické naslouchání a kritika pramenů. Takto se písně při dějepisu dají použít hned v několika níže popsaných aplikacích.

1.6.2 Hudba jako zdánlivě známé médium

Druhý metodický přístup pracuje s hudbou jako jen se zdánlivě známým médiem. I když se hudba může zdát jako známá a všudypřítomná, historické písně jsou často nejen pro dnešní děti a mladistvé, ale i dospělé, stejně cizí jako jakékoliv jiné historické prameny. Historická hudba se totiž zpravidla vymyká všeobecným dnešním poslechovým návykům. S tímto problémem však částečně pomáhají písně s historickým tématem, jejichž vznik je relativně nedávný. Ty pochopitelně již nejsou historickým pramenem, ale i tak mohou pomoci výuce. Konzumované umění je zkrátka záležitost, ke které každý zaujímá svou vlastní estetickou konfiguraci. V tom spočívá zvláštní výzva práce s písní ve výuce dějepisu. Písně jsou rovněž motivační faktor, který pomáhá přeměnit sám sebe na zdroj produktivního nabuzení žáků. Hudba se tedy stává historickým zdrojem, který poskytuje motivující příležitosti k učení. Více k motivaci ve výuce pomocí písní je napsáno v samostatné kapitole *Motivace hudbou ve výuce*.

1.6.3 Hudba a metoda CLIL

Zkratka CLIL znamená *content and language integrated learning*; česky tedy integrovaná výuka předmětu a zároveň cizího jazyka. „Tato vyučovací metoda je založená na výuce školního předmětu prostřednictvím cizího jazyka, takže žák si osvojuje znalosti a dovednosti v obou předmětech současně. Vhodnými předměty jsou například zeměpis, dějepis či přírodopis.“⁴⁰ Tato metoda je kombinovatelná s jakýmkoliv způsobem konkrétního použití písní ve výuce nejen dějepisu.

Mnohé písně zajímavé pro výuku dějepisu jsou totiž dostupné jak v originální cizojazyčné verzi, tak česky; potažmo někdy jsou pouze cizojazyčné. Taková hudba v sobě skrývá potenciál nejen dějepisný, nýbrž i potenciál k procvičení komunikačních kompetencí v cizím jazyce. Konkrétním příkladem jsou *John Brown's Body*, *Jim Bridger* či písně německé (*Was ist des Deutschen Vaterland*).

1.7 Konkrétní použití písní v hodinách dějepisu

Na základě dalších poznatků z didaktiky dějepisu a zejména trendů, jako je badatelsky orientovaná výuka, je zde předložen výčet možných použití písní ve výuce. Členění vychází jak z práce Antonyho Pellegrina, *Let the Music Play in Our Classrooms*, tak z *Lied und Musik im Geschichtsunterricht* od Juliane Brauer⁴¹ a dalších zdrojů vypsáných v poznámkovém aparátu. V této kapitole jsou popsány metody použití písní (včetně jejich příkladů). Více konkrétních písní, které jsou vhodné pro daná témata výuky dějepisu, je vypsáno ve druhé části.

1. Použití písně jako primárního a sekundárního zdroje; badatelsky orientovaná výuka; Píseň jako badatelský prostředek
2. Dokreslení dobové situace a reálií
3. Píseň v transmisivní výuce
4. Píseň jako aktivizační prostředek
5. Skrze písně k osudu autora a společnosti
6. Tvoření písně s historickým tématem
7. Natočení videoklipu

⁴⁰ CLIL, Národní institut pro další vzdělávání, dostupné online v archivu pořízeném dne 22. 10. 2010 na: [web.archive.org/web/2010102224923/http://nidv.cz/cs/projekty/projekty-esf/clil.ep/](http://nidv.cz/cs/projekty/projekty-esf/clil.ep/).

⁴¹ BRAUER, Juliane, *Lied und Musik im Geschichtsunterricht*, Frankfurt am Main 2021.

1.7.1 Použití písně jako primárního a sekundárního zdroje; badatelsky orientovaná výuka; píseň jako badatelský prostředek

Badatelsky orientovaná výuka (dále také BOV) patří již řadu let k moderním trendům vyučování nejen dějepisu. Myšlenkově zapadá do konstruktivistického přístupu k vyučování, který zdůrazňuje roli žáků ve výuce.⁴² Jako protiklad bývá uváděna výuka transmisivní. Bádáním a objevováním se aktivně zabývá žák řízený pokyny učitele. „Badatelsky orientovaná výuka je činnost učitele a žáka zaměřená na rozvoj znalostí, dovedností a postojů na základě aktivního a relativně samostatného poznávání skutečnosti žákem, kterou se sám učí objevovat a objevuje.“⁴³ Vyučující je při BOV tedy jakýmsi moderátorem a nikoliv tím, kdo jen zprostředkovává hotové poznatky.

Pro badatelsky orientovanou výuku je v dějepisu typická práce s historickým pramenem jako východiskem pro nahlédnutí do minulosti. Pramen je zde chápán jako stopa, která na základě kladení otázek a hypotéz nejen dává žákovi poznat samotná historická fakta, ale rozvíjí i zájem zjišťovat a často i bádát hlouběji. Celou lekci s badatelsky orientovanou výukou zastřešuje badatelská otázka.⁴⁴ „Volba badatelské otázky záleží na oblasti historického myšlení, kterou chceme rozvíjet, ale také na cílové skupině či situaci, v níž se má program uskutečňovat (výročí, pravidelný program, program spojený s aktuální diskusí apod.) a také na jeho či jejím zájmu.“⁴⁵ Odpověď by pak měla být formulována rozvinutěji než prosté „ano/ne“.

Hlavní pramen pro lekce v našem případě musí být tedy písně, které jsou zvláštním typem zdrojů. Na jedné straně slouží jako zdroj textu a dokumentují sociální, každodenní mentalitu a historické aspekty minulosti. Na druhou stranu emotivní obsah lze zprostředkovat melodií. Zvláštní formu nabízejí písně historické. Lze v nich najít dobový náhled na vypořádání se s historickými pozicemi, náladami, názory a zamýšlenými efekty. Písně proto dávají mnoho příležitostí k nahlédnutí do minulosti.

---

⁴² KORCOVÁ, Kateřina, Konstruktivismus v inovativních vzdělávacích programech v české škole, *Studia paedagogica*, 2006, roč. 54, č. 11, s. 159–168.

⁴³ DOSTÁL, Jiří. Badatelsky orientovaná výuka. Kompetence učitelů k její realizaci v technických a přírodovědných předmětech na základních školách. Olomouc 2015. 259 s.

⁴⁴ DROBNÝ, Tomáš, SIXTA, Václav a kol., Metodika edukace soudobých dějin v muzeu, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2021, s. 18.

⁴⁵ Tamtéž, s. 19.

V ideálním případě by se pro práci v hodině jednalo o píseň vzniklou bezprostředně při/po historické události (a s jejím tématem) a nikoliv o text napsaný až s časovým odstupem. K dokonalosti by pomohlo i použití „zrcadlový pramen“, tedy historickou píseň reflektující události z „druhé strany“. Obě písně mohou obsahovat různou interpretaci události vyučované v lekci.

V této vyučovací strategii tedy učitel předkládá píseň jako hlavní zdroj pro lekci. Nutností je (promítaný, rozdaný...) přepis textu, kdy žáci mají za úkol analyzovat text ve snaze rozeznat hlavní a skrytý význam. Z hlediska historických informací je to totiž zejména text, který nese poselství písně. Analýza melodie je v našem případě víceméně okrajovou pocitovou záležitostí a také není pro laiky jednoduchá. Práce je možná individuálně či ve skupinách s následným rozbořem textu v celé třídě. Žáci analyzují a interpretují význam textu písně. Vyučování je možné rozšířit tím, že žáci si najdou i další zdroje, což má velký potenciál vést je k hlubokému porozumění a smysluplnému učení.

Jako konkrétní příklad písně vzniklé při historické události můžeme zmínit tklivý popěvek *Chaloupky pod horami* vydaný v roce 1939 Supraphonem, kterou autor František Voborský přímo reagoval na Mnichovskou dohodu z podzimu předcházejícího roku.⁴⁶

Jako protiklad pro pochopení geopolitické situace k Chaloupkám lze předložit žákům *Was ist des Deutschen Vaterland / Co je Němcova vlast*.⁴⁷ Tato politická píseň je sice staršího data vydání, avšak je typickým příkladem zneužití nacionalistických myšlenek 19. století propagandou 30. let století následujícího. Tématem textu je sjednocování a výčet německých oblastí v Evropě. Případně je možné nahradit *Was ist des Deutschen Vaterland* sudetoněmeckou dobovou písní *Wach auf! / Vzbud' se!* od Leonharda Metznera z roku 1938.⁴⁸

Podobné porovnání by mohlo vyvolávat jednostranné soudy (žáků), že některý účastník historické události je vyloženě „zlý“ agresor, a jiný je „trpítel“ konfliktu. Vyučující musí zabezpečit, aby nedocházelo k souzení dobrý/špatný například zmíněnou řízenou diskusí či předložením dalších informací.

---

⁴⁶ VOBORSKÝ František, Dalecký Josef, *Chaloupky pod horami*, Praha 1939. (Nakladatelství Jan Švehla).

⁴⁷ *Was ist des Deutschen Vaterland* byla Ernestem Moritzem Arndtem složena již roku 1813 před bitvou u Lipska, dále STAATS, Reinhart, Ernst Moritz Arndt – seine Wirkungen in der Deutschen Geschichte, in: Manfred Richter (Ed.), *Kirche in Preußen. Gestalten und Geschichte*, Stuttgart 1983, s. 65.

⁴⁸ KINZEL, Hugo, *Musikblätter der Sudetendeutschen*, Brünn 1938, s. 27.

Další možností využití písně jako nosného prvku hodiny s badatelsky orientovaným stylem výuky je rekonstrukce historické události podle (textu) písně. Princip zůstává stejný, jen musí být zvolena taková píseň, která svým textem přináší převyprávění příběhu. V tomto případě se ovšem musí vyučující smířit s tím, že taková píseň často nebývá historickým pramenem, ale vznikla až s časovým odstupem. Příkladem pro tuto modifikaci výše popsaného principu budiž *Battledress* od Jana Vyčítala (Greenhorns) o operacích protinacistického odboje.⁴⁹

Píseň pochopitelně nemusí být nutně používána jen jako pramen primární. Tím může být standardnější zdroj z nepřeberné nabídky formátů – fotografie, vzpomínky, hmotné předměty, filmy a podobné. Jako druhotný zdroj se píseň stává doplněním, dokreslením doby či historické události k prameni primárnímu. Je rovněž možné s tímto sekundárním zdrojem podat žákům i náhled na historii z pohledu historického myšlení pozdější doby. Sekundární zdroj tedy zde nemusí nutně znamenat, že píseň musí být přímo z doby události. Píseň v tomto případě není středobodem lekce. I zde píseň rozšiřuje škálu didaktických nástrojů, zvyšuje zájem žáků a umožňuje kreativní interpretace a svoji analýzu. Žáci musejí být rovněž vybaveni prepisem textu.

1.7.2 Dokreslení dobové situace a reálií

Fakt, že nenacházíme v obvyklých učebnicích dějepisu žádnou práci s písní jako se zásadním didaktickým nástrojem (pro tvorbu hodiny) není nijak překvapující.⁵⁰ Vytvořit aspoň část hodiny dějepisu postavenou na práci s písní nepatří zrovna k nejjednodušším činnostem pedagoga. Obnáší to nejen nalezení vhodného hitu, ale také ověření historických souvislostí a vhodné uspořádání lekce, což je časově i kognitivně náročné.

Mnohem jednodušší je ovšem nechat žáky poslechnout dobovou hudbu jako dokreslení probírané historické epochy. V tomto případě vyučující nemusí vynaložit velké úsilí pro zařazení písně do hodiny. Zcela postačí vybrat tematickou píseň z doby, o které je lekce. Je-li například probírána kultura v době normalizace, nesmí chybět slavné hity konzumní zábavy. Výhodou je, že v tomto konkrétním případě mnoho žáků hudbu bude znát, někteří

---

⁴⁹ VYČÍTAL, Jan, CHVOJKA, Libor, Zpěvník Honzy Vyčítala, Praha 1995.

⁵⁰ ČORNEJ, P., Dějepis.

z interpretů stále koncertují. Vzpomeňme na Michala Davida, Michala Tučného, Karla Gotta, Václava Neckáře, ale na i skupiny jako jsou Greenhorns nebo Kantory.

Na rozdíl od ostatních možností aplikace hudby do výuky dějepisu se tato odehrává zejména v posledních částech hodiny, kdy pozornost žáků již bývá zpravidla nižší než na začátku. Typickým příkladem budiž taková situace, kdy v samém závěru vyučovací lekce zbývá ještě několik málo minut před přestávkou a program hodiny je již vyčerpán. Pro vyučujícího vzniká otázka, jak smysluplně krátký čas naplnit a dobová píseň může být přínosnou odpovědí.

Píseň by si měl učitel předem alespoň najít a připravit si k ní otázky. V tomto případě však zkušenější pedagogové zvládnou improvizovat. Podobně se totiž naplňuje čas zejména v hodinách cizích jazyků. I za krátký čas je možné v písni (potažmo ve videoklipu) objevit obsah, který je přínosný pro lekci.

1.7.3 Píseň v transmisivní výuce

Transmisivní výuka je chápána jako předávání hotového obsahu žákům.⁵¹ Při takové (zpravidla frontální) výukové metodě může být píseň rovněž využita. Jedním z typických příkladů je zmínka vyučujícího o písni, která „hýbala dějinami.“ Pro ilustraci francouzských dějin přelomu 18. a 19. století by mohla sloužit *La Marseillaise*, italské dějiny doplní *Bella Ciao*,⁵² rakouské *Österreichische Kaiserhymne* (Zachovej nám, Hospodine) a české *Kde domov můj?* Autor této práce ve všech případech při své školní docházce a studiu tento přístup a u výše zmíněných písní zažil. Vyučující vždy zvolil jen prosté předání faktů a další práce s písni neproběhla. Hudební ukázka a mnohdy ani text však vynechány nebyly.

Není na místě hodnotit, jestli je transmisivní nebo konstruktivistická výuka lepší či horší. Obě nabízejí mnoho výhod. Pro využití písně se však více hodí metody konstruktivistické, neboť píseň se v transmisivní výuce zařadí pouze do řady předávaných faktů a její potenciál pro výuku dějepisu nelze plně využít.

---

⁵¹ PECINA, Pavel, *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*, Brno 2009.

⁵² Píseň *Bella Ciao* je mezi vyučovanou generací velmi známá a to hlavně díky seriálu *Casa de Papel* z roku 2018, kde byla použita jako ústřední melodie.

1.7.4 Píseň jako aktivizační prostředek

Zásadním rozdílem oproti předcházejícím popsaným aplikacím hudby je, že při takovémto nasazení písně není vyučovací lekce na ni přímo postavena ani píseň není středobodem badatelského zájmu, nýbrž jde o akustický didaktický prostředek demonstrující dobovou situaci a zejména vzbuzení pozornosti žáků – jejich aktivizaci k činnosti.

Aktivizace žáků je zcela odlišným způsobem využití hudby při výuce dějepisu než výše popsané možnosti zařazení písní do hodin. Mnozí vyučující s produktivní aktivitou žáků při vyučování počítají. „Aktivizující výukové metody svým podílem přispívají k překonání ustálených stereotypů ve výuce a také podporují kreativní činnost učitelů.“⁵³ V tomto případě jde o budování vztahu učitele a žáka, protože například zmiňovaná badatelsky orientovaná výuka i další pedagogické metody staví právě na tomto vztahu.

I podle reformátora pedagogiky Huga Gaudiga je žák jednající osoba.⁵⁴ Jejich aktivitu – zájem učení je tedy potřeba něčím „vyprovokovat“. Velmi často se můžeme v dějepisu setkat s různými dobovými obrazovými materiály, hádankami, vtipy nebo například právě písní, které slouží jako didaktický „budíček“ aktivity. Aktivizace žáků probíhá zejména na začátku vyučovací lekce; může být však zařazena i do jiných částí hodiny, kdy například kvůli únavě pozornost klesá.

Vhodně použitá píseň jako aktivizační prostředek zve žáky do následujícího výkladu. Svým působením hudba také navozuje atmosféru hodiny; takže učitel tento aktivizační prostředek musí vybrat tak, aby korespondoval (a vhodně utvářel) celkový dojem z lekce. Je rovněž nepostradatelné zvolit takovou skladbu, která otevře možnost plynule navázat na výklad, potažmo na něj vhodně navazuje. Kdybychom odhlédli od dějepisu, například v zeměpisu by to byla hudba typická v probíraném území, které je tématem hodiny. V dějepisu lze využít (podobně jako v jiných aplikacích písní) buď hudbu dobovou či novější s daným tématem, jak již bylo výše popsáno. Aktivizující je v tomto případě složka hudební a nikoliv textová.

---

⁵³ MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Vlastimil., Výukové metody, Brno 2003.

⁵⁴ MAŇÁK, J., Aktivizující výukové metody, RVP 23. 11. 2011.

1.7.5 Skrze písně k osudu autora a společnosti

Dalším využitím písní ve výuce je výuka zahrnující osud autora. Předpokládejme, že je v tomto případě vybrán autor, který nejenže reprezentuje významnou dějinnou epochu, ale rovněž i osudy mnoha dalších lidí a to nejen umělců. Mohlo by se na první pohled zdát, že jde o velmi podobnou metodu jako využití písně v badatelsky orientované výuce; a opravdu, tyto přístupy se dají libovolně kombinovat. Zde však musí být poukázáno na ten rozdíl, že v tomto případě jde nejen o obsah písně, ale i o to, jaké nepříjemnosti s ní autor mohl mít. Pro lepší pochopení této metody musí padnout zmínka o písničkáři Karlu Hašlerovi (*1879 Zlíchov, +1941 Mauthausen).⁵⁵ On jako reprezentant nejen hudebníků, ale i lidí popravených totalitními režimy má ve výuce dějin (nejen pomocí hudby) nezastupitelné místo.

Pro implementaci Hašlerovy písně do výuky dějin 30. a 40. let 20. století (či jiného autora a jiné doby) musí být vybrána taková píseň, která byla protirežimní. V tomto přístupu žáci nejenže analyzují, proč dané písně, potažmo autoři režimu vadili, ale i co autoři kritizovali. Vyučující pochopitelně může libovolnou formou dodat další informace – zobecnění, že podobný osud potkal nejen nepohodlné písničkáře, ale i mnoho dalších obyvatel ze všech vrstev společnosti. Podobně jako u Hašlerova boje písní proti nacismu je možné využít řadu dalších autorů a autoritářských režimů. Dalším příkladem budiž Karel Havlíček Borovský, Marta Kubišová nebo Karel Kryl.⁵⁶

Opačný způsob prezentace dobové nálady je také možný. Stačí za protirežimní píseň dosadit píseň prorežimní; režimem podporovanou. Například od Michala Davida, Karla Gotta, Tria Bezinky nebo Golden Kids.

---

⁵⁵ DEYL, Rudolf st., *Písničkář Karel Hašler*, Praha 2007.

⁵⁶ KRYLOVÁ, Marlen, RÍMSKÝ, Petr, *Písně Karla Kryla od A do Ž*, Brno 1995.

1.7.6 Tvoření písně s historickým tématem

Odvážnou vyučovací strategii předkládá Anthony M. Pellegrino s tím, že ji již zkoušel (na vysoké škole) a kromě hlubokého porozumění historickému tématu přinesla i zajímavou kreativní zábavu. „*Neohrožení učitelé mohou studentům nabídnout myšlenku vytvářet vlastní hudbu související s historií nebo, v širším smyslu, s obsahem sociálních studií. Aktivní zapojení studentů do těchto kreativních snah může být skutečně přínosné pro jejich učení. Jedna z výše uvedených metod může sloužit jako předstupeň této strategie.*“⁵⁷

Požádat studenty, aby se aktivně podíleli na této činnosti bez předchozí zkušenosti, pravděpodobně přinese neuspokojivé výsledky. Anthony M. Pellegrino dále uvádí, že je pro zapojení i nehudebních studentů vhodné použít počítačové programy na tvorbu hudby. Žáci tedy vytvoří buď text s historickým tématem a přizpůsobí jej již existující melodii, nebo vytvoří melodii zcela novou. Takové zapojení hudby do výuky dějepisu přináší podle Anthonyho M. Pellegrina neobyčejné a nezapomenutelné zážitky všem zúčastněným a kromě toho i produkt, který si z lekce odnesou. Pro svoji náročnost s tvorbou textu (potažmo melodie) je však tato metoda v praxi sotva využitelná. Představitelná může být u uměleckých oborů (na konzervatořích) nebo ve spolupráci s vyučujícími hudební výchovy na gymnáziích. Pro účely této diplomové práce bohužel nemohla být tato metoda kvůli náročnosti vyzkoušena.

1.7.7 Natočení videoklipu k historicky významné písni

Podobně zajímavou aktivitu jako složení vlastní písně přináší Juliane Brauer, je jí natočení videoklipu.⁵⁸ Vzhledem k tomu, že díky (chytrým) mobilním telefonům je pořízení záznamů velmi jednoduché, zůstává výzvou spíše kreativní provedení. Oproti samotné tvorbě písně odpadá většina uměleckých nároků na žáky. Samotná píseň nemusí být vyloženě historická. Je možné zvolit píseň novodobou, která pojednává o historické události.

Tato metoda je použitelná například jako výstup výukového projektu, který byl strukturován prostřednictvím badatelsky orientované výuky. Touto metodou se událost z minulosti (například společenské změny přelomu 80. a 90. let, kterou představuje píseň

---

⁵⁷ PELLEGRINO, Anthony, Let the Music Play in Our Classrooms, Teachinghistory.org, dostupné na teachinghistory.org/nhec-blog, publikováno 12. 2010, vyvoláno 29. 11. 2022.

⁵⁸ BRAUER, J., Lied, s. 164.

Odcházejí od Folk Tria, 1991)⁵⁹, spojuje s historickými a kulturními stopami dané události ve (vlastním filmovém) prostředí utvořeném žáky. Jde zaprvé o vyprávění příběhu a zadruhé může jít i o společenský přesah do současnosti.

„*Tato metoda je zvláště užitečná, když se blíží historické výročí. Do videoklipu tak mohly být zařazeny veřejné oslavné a vzpomínkové rituály nebo speciální výstavy, které se konají u příležitosti historických výročí.*“⁶⁰ Kromě toho lze tyto stopy nalézt také v architektuře nebo předmětech každodenní potřeby, jako pohledy na město (kontrastně pomocí starých fotografií nebo videí) s dnešním stavem.

Cílem metody je nácvik kritického a seberefektivního historického myšlení. Metoda je sice pracná, ale zároveň efektivní při rozvoji mediální kompetence, protože žáci poznají, jak se interpretace mění v závislosti na použití a složení médií použitých ve videoklipu. Videoklip je rovněž vhodný pro rozvoj historicko-kulturního rozhledu, protože pracuje s reprezentacemi historické kultury. Lze si také představit, že by si žáci samostatně vybrali píseň, která by podle jejich názoru více odpovídala probíranému tématu. Po prezentaci hudebních klipů ve třídě bude pak jasné, do jaké míry je historie vyprávěna a ukazována z vlastní perspektivy.

Jako příklad může posloužit dílo Jiřího Hanuše, který ve výuce dostal za úkol zmodernizovat píseň *Hospodine, pomiluj ny* tak, aby byla přitažlivá i pro dospívající. Hanuš dokonce nahradil i melodii chorálu emulovanou hudbou a jeho text do ní rapoval. Nesměl chybět ani odpovídající převlek v podobě volného oblečení a napůl nasazené kapuci. Díky tomuto počínu si nejen jeho spolužáci píseň relativně jednoduše zapamatovali.⁶¹

---

⁵⁹ FOLK TRIO, Píseň na rozloučenou (*Odcházejí*), Porta Plzeň 1990, dostupné na: [youtube.com/watch?v=3mI4NUHt320](https://www.youtube.com/watch?v=3mI4NUHt320), vyvoláno 27. 2. 2023.

⁶⁰ BRAUER, J., *Lied*, s. 165.

⁶¹ HANUŠ, Jiří, *Hospodine, pomiluj ny – rap by Hany*, dostupné na: [youtube.com/watch?v=WsHRSQX6m4I](https://www.youtube.com/watch?v=WsHRSQX6m4I)

2 Část druhá: Písňe a lekce: analýza historická a didaktická

Hudba prostupuje prakticky celé dějiny. Již v předhistorickém období zhruba před 600 000 lety člověk doložitelně produkoval hudbu, a to nejen vlastními hlasivkami, nýbrž i jednoduchými hudebními nástroji, které dokládají archeologické objevy.⁶² Se zaměřením na výuku dějepisu je nutné zdůraznit, proč právě píseň byla pro dějiny nejen významným nositelem informací, ale i dějinným hybatelem. „*Připomeňme si, že s písní se rodila česká náboženská reformace, že husitství by nebylo celé bez zpěvu, že píseň se stala nejkrásnějším projevem československého bratrství.*“⁶³

V této kapitole jsou chronologicky a tematicky řazena historická období, při jejichž výuce je možné využívat při hudbu (písňe). Výčet skladeb není kvůli rozsahu konečný; jedná se o příklady písni, které odrážejí dobu svého vzniku a témata, která jsou probírána při výuce dějepisu. Rovněž melodická stránka byla při hledání písni upozaděna na úkor obsahu jejich textu. Text totiž často nejenže sloužil pro šíření informací o historii, ale také dáva nahlédnout dobovou perspektivou na historické události. Ve velké míře jsou v předkládaných písni zpracovávány ty dějinné události, které zasáhly většinu společnosti, například války, revoluce, vpády cizích vojsk potažmo boj za lidská práva nebo celospolečenské změny. Cílem však není zahrnout písňe historicky nevýznamné (tedy písňe neobsahující historický a didaktický potenciál). Kvůli všeobecné použitelnosti ve výuce však nejsou do diplomové práce zařazeny.

Obecně také platí, že vzhledem k počtu a stáří dochovaných záznamů hudby, je nalézání vhodných písni jednodušší, čím jsou písňe novější. V písni vzniklých druhotně pak může docházet k nepřesnostem vzhledem k časovému odstupu od události, kterou popisují. V mnoha písni dobových se však také nacházejí nepřesnosti, jak je ostatně popsáno detailněji v dalších kapitolách.

---

⁶² VÍTEK, Bohuslav, Přehled dějin hudby, Pardubice 1992.

⁶³ VÁČLAVÍKOVÁ, Jaroslava, Písňe roku 1848, Praha 1948, s. 9.

2.1.1 Hudba jako univerzální didaktický prostředek?

Ačkoliv tematickým zaměřením předkládané diplomové práce je použití písně ve výuce dějepisu, nastává i zde známý problém. Stejně jako u jakéhokoliv typu pramene tady platí, že čím novější historická událost je, tím více zdrojů k ní je možné dohledat. Píseň je možné použít ve výuce historie prakticky kdykoliv, jen velmi často u dějin před polovinou 19. století není možné dohledat žádné relevantní hudební prameny. S častějším zaznamenáváním hudby od 19. století přicházejí společensky relevantnější písně. Také jsou písně přístupnější pro kritiku historických pramenů, protože nalzáme více zdrojů ke srovnání. Popisované „návody“ v kapitole *Metody*, tedy metodické návrhy použití písní se snaží být víceméně univerzální. Tedy použitelné jak pro normalizační hit, tak pro středověké popěvky.

2.1.2 Příprava a výběr písní reflektující historické události s vybranými příklady jejich použití

Pedagogové, kteří se rozhodnou zařadit některou metodu s použitím písně do výuky, by si měli být vědomi výzev, které s sebou hudební ukázky přinášejí. V první řadě je to složitější příprava na vyučování a analýza písniček. Dějepisáři musí zvolit vhodné hity, které zapadají do daných vzdělávacích programů a ve většině případů si připravit práci s nimi. Dále je otázkou, jak žáci neobvyklý styl výuky přijmou. Vzhledem k vyšším nárokům na materiály a aktivity, než má lekce dějepisu bez analýzy písničky, je nutné počítat se zdlohavější přípravou. Rovněž se píseň nehodí do úplně každé lekce, potažmo k úplně každému tématu. V následující kapitole jsou rozepsána témata, která mohou být vyučována skrze píseň, či pomocí písně, nebo jen jí ilustrována. Učitelé, kteří se rozhodnou pro zařazení písní různými způsoby do výuky dějepisu, by si měli píseň nejprve zevrubně poslechnout, aby nedocházelo k nemilým překvapením z nepřípravenosti. Poznatky ze zde vypsaneho výzkumu, necht' jsou jim vodítkem. Lekce je možno pochopitelně kombinovat, nacházet nové písně a zkoušet jiné metody.⁶⁴

Obecně vzato je však možné konstatovat, že použití písně jako didaktického prostředku ve výuce dějepisu přináší více možností práce s historickými prameny. Rovněž komunikační kompetence žáků se díky diskusím zvyšují. V neposlední řadě cvičí žáci historické myšlení

---

⁶⁴ BRAUER, J., Lied, s. 23.

– náhledy dobovou perspektivou, a to zejména u písní historických, které na první poslech nemusí ani dávat dnešnímu posluchači smysl.

Následující přehled je řazen chronologicky s ohledem na zásadní témata výuky dějepisu. Časové řazení je pro čtenáře koncipováno jako možnost uživatelsky přívětivější, protože dějepis je zpravidla vyučován chronologicky. Pro toto a několik následujících období a témat hodin dějepisu jsou zpracovány i pracovní listy, protože v době jejich psaní probíhal zároveň i výzkum k diplomové práci, jehož cílem bylo ověřit teoretické předpoklady využívání písní přímo ve výuce, a to ve *Vyšší odborné škole, Střední průmyslové škole automobilní a technické v Českých Budějovicích*. Část výzkumu proběhla na gymnáziu *Profesora Jana Patočky* v Praze. Konkrétní popis a analýza výsledků z jednotlivých lekcí jsou popsány vždy u odpovídajícího tématu. Materiály použité v lekcích nalezneme v kapitole Přílohy.

2.2 Písně antické

Dlouhou dobu byla hudba předávána jen akusticky. První doložitelné notové záznamy pocházejí ze starověkého Řecka. Vzhledem k tomu, že zápisy hudby z předkřesťanských dob jsou velmi vzácné, mnoho písní se nedochovalo. Jako jeden z mála příkladů bývá dávána Seikilova píseň z přelomu 1. a 2. století po Kristu.⁶⁵ Výraznější zvýšení počtu zápisů písní přineslo až masové rozšíření křesťanství a s ním spojené zapisování sakrálních doprovodů. Písně světské zůstávaly stále předávané výhradně akusticky. Na jednu stranu antické písně nenesou mnoho využitelných informací (například pro badatelsky orientovanou výuku), ale dokážou ilustrovat, jak vypadala starověká kultura.

2.3 Písně středověku

Pouze akustické předávání hudby převládalo i v českém středověkém prostředí. První písemné doklady o české písni máme z roku 1055, kdy byla při volbě knížete Svyatopluka zpívána píseň *Hospodine, pomiluj ny* – česká parafráze latinského liturgického zpěvu *Kyrie eleison* (Pane, smiluj se) s přidanou prosbou o mír a úrodu. Její nejstarší dochovaný zápis z roku 1397 najdeme v kronice břevnovského řeholníka Jana z Holešova. Autorem je pravděpodobně svatý Vojtěch. Jednoduchý nerýmovaný text i melodii žáci znají již

---

⁶⁵ OREST, Dubay, Seikilova píseň, 1994.

z prvních hodin literatury. Společně s písní *Svatý Václave* sloužila prakticky až do 19. století i jako hymna. V roce 2012 zpracoval Jiří Hanuš píseň *Hospodine, pomiluj ny* do rapové verze a tím otevřel nové možnosti práce s ní. Přiblížil styl písničkám aktuálním trendům v hudbě.

Svatováclavský chorál má již výrazně písňovější charakter. Struktura textu je rýmovaná a díky novější melodii se hraje dodnes při připomínkách české státnosti. Chorál je patrně o zhruba 100 let novější než *Hospodine, pomiluj ny*, tehdy úcta ke svatému Václavu začala sloužit českému národnostnímu a ideologickému sebeurčení.

Středověká hudba ovšem v sobě příliš mnoho potenciálu pro své využití ve výuce dějepisu nepřináší, jelikož témata písní jsou zpravidla buď vyloženě křesťanská, nebo milostná. Tímto konstatováním je však zcela nezhazujeme, vždyť nejen pro ilustraci svatováclavské úcty (a obecně pro výuku o legendách o svatých či o středověké společnosti) jsou jedním z nemnoha praktických příkladů dobové kultury. Patřičný prostor tomuto typu písní je poskytnut v hodinách literatury a dějepisu tedy sekunduje. K tomuto tématu se nabízí užití tandemové výuky vyučujících dějepisu a českého jazyka. Při zařazení středověké hudby do výuky tedy zpravidla jde o samotné předávání a objevování poznatků o hudbě, a nikoliv skrze písničky.

Výrazná převaha známých písní se středověkou tematikou připadá na novodobou tvorbu. Autoři hudby sahající ke středověkým motivům zpracovávají v různých žánrech i úrovních kvality témata, jako jsou války a bitvy: *Spirituál Kvintet – Válka růží* zpracovaná podle folkového originálu *The Tree Ravens* (Tři havrani)⁶⁶; *Démophobia – O Habartovi z Lopaty*⁶⁷; *Orlík – Vozová radba a My proti nám*,⁶⁸ či více titulů od Daniela Landy (*Tradice, Kdož sú boží bojovníci...*).⁶⁹

U mnohých písní zůstal zachován původní text a byly zhudebněny moderní formou. Již v roce 1937 Carl Orff složil kantátu *Carmina Burana* s texty básní sepsaných zhruba roku

---

⁶⁶ *Spirituál Kvintet*, album *Sto nejkrásnějších písní*, Praha 2010.

⁶⁷ *Démophobia*, album *Vycpávky*, Plzeň 1999. – Vhodné pro výuku regionálních dějin Plzně.

⁶⁸ S ohledem na diskutabilní působení kapely *Orlík* necht' každý pedagog důkladně zváží zařazení jejich písní do výuky! Případně je možné uvést dobový a společenský kontext skinheadského hnutí při výuce o extremistických myšlenkách. *ORLÍK, Miloš Frýba for president*, Praha 1990.

⁶⁹ *LANDA, Daniel*, album *Chcípily dobrý víly*, Praha 1995.

1230.⁷⁰ V českém prostředí je to například projekt M. Horníčka a spol. *Žáci darebáci a kantor Barnabáš* - zhudebněné studentské básně.

Pedagogové snažící se zapojit do výuky středověku píseň však narazí na problém. Tím je nevelký výběr vhodných zachovaných písní na takto dlouhé období, případně jejich úplnou absenci ke zvolenému tématu. Výrazně vhodnější je využít píseň v dějepisu pro vyučovaná témata zejména až dějin novějších, protože škála témat i počet titulů je s postupem dějin širší a použitelnější.

2.4 Husitské zpěvy

Zásadním mezníkem ve středověké písni jsou zpěvy husitské. Sice si na jednu stranu zachovávají stále náboženský charakter, nicméně jejich dobový cíl nebyl pouze prosebný, ale také válečný. Ostatně, když si nezainteresovaný čtenář přečte název této diplomové práce, vybaví se mu nejčastěji píseň *Ktož jsú boží bojovníci* husitského kněze Jana Čapka.⁷¹ Konkrétně s touto písní se většinou žáci na základních i středních školách jistě setkávají. Vzhledem k rozdílnosti některých jazykových obrátů v textu oproti jazyku dnešnímu a zajímavého osudu této písně, doporučuji věnovat jí při výuce více času. Holé konstatování, například že husité ji zpívali a zaháněli nepříteli, je sice jednoduché na přípravu hodiny, ale žáci si z ní příliš neodnesou. V tomto případě se nabízí uchopit tuto píseň jako historický pramen a s ní dále také tak pracovat.

Husitský zpěv není jen *Ktož jsú boží bojovníci*; jedná se o širší téma, které pro výuku zpracovala již Karla Paclíková ve svém projektu *Píseň v době husitské*.⁷² Karla Paclíková nejen shrnula nejdůležitější písně husitů z pohledu výuky dějepisu, ale také načrtla, jak s husitským chorálem metodicky pracovat a publikovala pracovní list. Ten považuji za velmi povedený příklad smysluplného využití písní ve výuce dějepisu. Jedinou nevýhodou jinak povedeného materiálu je, že se jedná o transmisivní předávání informací žákům, tedy předávání hotových informací.⁷³ Kupříkladu zastaralá slova jsou vysvětlena slovníkovým způsobem. Z pohledu didaktického je však vhodnější, aby si žák význam neznámých slov

---

⁷⁰ ORFF, Carl, Carmina Burana, Mainz 1981.

⁷¹ VIDMANOVÁ, Anežka, VLHOVÁ-WÖMER, Hana, HOLETON, David (edd.), Jistebnický kancionál 1. Graduale (Monumenta liturgica bohemica 2), Brno, 2005.

⁷² PACLÍKOVÁ, Karla, Píseň v době husitské, Zábřeh 2012; dostupné online na: gyza.cz/storage/dum/VY_32_INOVACE_CJ0302.pdf, vyvoláno 20. 2. 2023.

⁷³ ZORMANOVÁ, Lucie, Výukové metody v pedagogice s praktickými ukázkami, Praha 2012.

rozklíčovál sám, jelikož to vede k jednoduššímu zafixování probírané látky. Vhodnějším způsobem je například přiřazování pojmům k jejich vysvětlením v zamíchaném pořadí.

Husitské chorály jsou pro učitele dějepisu, který využívá ve své výuce písně, jedním z výraznějších míst dějinného běhu až do přelomu 18. a 19. století. Odhlédneme-li od používání hudby pro sebe samou (tedy vyučování o hudbě samé), výraznější a použitelnější texty písní do (badatelské) výuky přináší až fenomén kramářských písní. Těm však předcházela v dějinách jeden přelom – vynález knihtisku, neboť byly často distribuovány a zachovány právě v tištěné verzi.

2.5 Písně po vynálezu knihtisku

Výrazným mezníkem byl pro záznam hudby vynález knihtisku Johannem Gutenbergem na přelomu let 1447 a 1448. První notové záznamy s pomocí tisku byly pouze holé linky, do kterých se výdechová znaménka (tzv. neumata) zapisovala stále ručně.⁷⁴ První tištěné záznamy hudby pocházejí ze 70. let 15. století. Podle Petra Voita: „*Jsou to Johanna Gersona Collectorium super Magnificat (Strasbourg či Esslingen? 1473), které připravil anonymní Tiskař Summy Tomáše Akvinského 1472 a Graduale Romanum.*“⁷⁵ V těchto případech je notový záznam sice tištěný, ovšem zde ručně speciálními razítky. První nyní známý strojový knihtisk proběhl podle Petra Voita až v roce 1475 v publikaci *Missale Romanum*. Stále se jednalo o písně liturgické, duchovní a nikoliv světské.

V tištěné formě se písně mimoliturgického charakteru začaly objevovat až v 16. století, přičemž Petr Voit uvádí, že záznam rukopisný byl použit již o století dříve u písní lidových. Tiskem vycházely zejména kramářské písně (nazývané rovněž jarmareční) a to nejčastěji ve formě letáků nahrazujících v mnoha ohledech dnešní bulvární noviny.

2.6 Písně kramářské

Kramářské písně vnesly do hudby vyprávění. Již v jejich často obšírném názvu bývá celý příběh shrnut a v početných slokách dále rozvíjen a gradován až k fantazii. Kromě toho fungovaly jako zábavní a informační médium mnohdy s ideologickým přesahem. Pro tyto písně má rovněž význam (ačkoliv ne hlavní) i estetická funkce, která se soustředí spíše na

---

⁷⁴ BROWN, Howard, Mayer, *Instrumental music printed before 1600*, Cambridge 1965, s

⁷⁵ VOIT, Petr, heslo Nototisk, (30. 09. 2019). Získáno 18. 02. 2023 z Encyklopedie knihy: encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Nototisk&oldid=16941.

lidové vyprávění než na vznosnou kulturu. Významný je také výběr vhodných (často neuvěřitelných a senzačních) událostí pro zpracování v textu písně. Díky zbasnění příběhů do kramářských písní získala historie zápisy o událostech, které by jinak byly zapomenuty. Příběhy o soudobých událostech, které byly prostřednictvím písní rozšířeny, byly vyprávěny poměrně podrobně. Bohužel pro studium historie, často pozbyly svoji informační autenticitu jako zdroje kvůli několikanásobnému převyprávění a snaze potulných umělců udělat příběh zajímavější. Kramářské písně jsou charakteristické tím, že samotná jedna sloka je sice krátká, ale slok je zpravidla vysoký počet.⁷⁶

Kramářské písně mnohdy rovněž obsahovaly náboženské mravoučné prvky, které měly za cíl napomoci morálnímu vychovávání posluchačů. Tato funkce se také významně podílela na celkové podobě kramářských písní, a to nejen těch s náboženským námětem, ale i světských. Zpěvák se s posluchači buď ztotožňoval, nebo působil jako zcela nezaujatý vypravěč. Popis události byl prezentován jako reportáž, v níž byly významné i osudy jednotlivých lidí a tím dal posluchačům prostor pro prožívání emocí. Ideologický záměr tkvěl v šíření církevního a monarchistického postoje mezi méně gramotnou vrstvou právě prostřednictvím těchto písní.

Oproti písním starším vycházely písně kramářské od 16. také tiskem, což přináší výrazně více zachovaných textů. Právě texty nahrazovaly kromě zábavy nejen na jarmarcích (výročních trzích) také žurnalistiku.⁷⁷

U kramářských písní zpravodajský charakter převažoval až do začátku 19. století. V této době se hlavní funkcí kramářské písně stala zábava. Zpravodajství se z písní vytratilo a bylo předáváno již v periodicky vycházejících novinách a časopisech. Od doby přerodu kramářských písní z nositele informací do pouhé zábavy ztratily tyto písně výpovědní hodnotu o historických událostech. Kramářská píseň se postupně od poloviny 19. století stala parodií sama na sebe. Tento fakt potvrzuje i příklad, kdy v písní zaznívala až propagandistická samochvála například rakouského vojska plná neuvěřitelných hrdinských činů, nadpřirozené síly a nevídaného nadšení padnout za krále či císaře. Parodicky na takové písně zhruba v druhé polovině 19. století reaguje například protiválečná píseň

---

⁷⁶ BENEŠ, Bohuslav, Světská kramářská píseň. Příspěvek k poetice pololidové poezie, Brno 1970.

⁷⁷ SCHEYBAL, Josef, V., Senzace pěti století v kramářské písní. Příspěvek k dějinám lidového zpravodajského zpěvu, Hradec Králové 1991.

*Udatný rek kanonýr Jabůrek*⁷⁸ od neznámého autora. Tato píseň sice satiricky popisuje militarismus a události roku 1866 u Hradce Králové, avšak byla složena později a byla publikována roku 1884.

Války a bitvy byly vždy častým tématem jarmarečních písní. Lze je vysledovat až do období husitských válek. Taktéž opakované války s Osmanskou říší byly častým tématem po několik staletí. Lidovým skladatelům neunikly ani války napoleonské, které byly v prostředí Rakouského císařství (do roku 1804 Habsburské monarchie) předkládány téměř jako hrdinské eposy s výrazným důrazem na rakouskou státnost. Francouzi, Osmané, Prusové či jiní nepřátelé jsou v kramářských písních v českém (rakouském) prostředí často zesměšňováni a ironizováni (například Prusové v písni *Brandeburák*⁷⁹).

Výjimkou, která se dá zařadit k historickým písním s vojenskou tematikou, avšak nesplňující některé parametry písní kramářských, je popěvek *Generál Laudon jede skrz vesnici*. Ačkoliv by se ve spojitosti s generálem Laudonem mnohým vybavilo označení „dětská“ nebo „hospodská odrhovačka“, ve skutečnosti se jedná o hudebního svědka historické události. Ernst Gideon Freiherr von Laudon (1717 – 1790), vojevůdce z doby Marie Terezie, totiž opravdu jistou vesnicí projížděl. Jedná se zřejmě o obec Rynoltice na Liberecku, kde v březnu 1757 generál při svém průjezdu 3 dny pobýval.⁸⁰ Velké množství písní reflektujících boje ve východních Čechách pochází rovněž z roku 1866 a dalších let. Těm je věnována samostatná kapitola.

Svébytným subžánrem v historických kramářských písních jsou písně s motivy vlasteneckými. Jedná se povětšinou o skladby s výrazným satirickým a společenskopolitickým nádechem. Zejména vlivem národního obrození byly v 19. století psány povětšinou rýmované texty s tématy jako sňatky Čechů pouze s Češkami a obráceně (*Píseň o českých holkách*⁸¹, *Česká dívka*⁸²), obrození a sláva národa (*Slovenská pieseň*⁸³

---

⁷⁸ ZWICKL, Josef (ed.) *Udatný rek kanonýr Jabůrek*. Kratochvílná píseň na světlo vydaná na příklad všem mládencům od civilu a militéru, Stará Boleslav 1884.

⁷⁹ DUDLAJDA, *Brandeburák*, Česká Muzika, Dubné 2013.

⁸⁰ Leták Nowá Píseň O slawným Pánu Generálu Gedeonu Laudonu, který Bělohrad dobyl. Wytisštěná toho Roku 1890, místo i autor neznámý.

⁸¹ Tiskem knížecí arcibiskupské knihtiskárny, pod správou synů Bohumila Haase, za faktora Josefa V. Žáka, nedatováno.

⁸² VÁCLAVÍKOVÁ, *Písně roku 1848*, s. 55.

⁸³ Tamtéž, s. 138.

nebo *Čech*⁸⁴) historické (dějiny středověku, nebo například *Smrt Jakuba Kubaty*⁸⁵) a další – požadavky práv, selská témata nebo vlastenecké. Naopak motivy věroučné a duchovní byly výrazně na ústupu; bylo skládáno méně titulů než začátkem 19. století.

2.7 Hymna

Je-li v dějinách libovolného národa nějaká píseň nejzásadnější, pak je to často jeho hymna. Ačkoliv všeobecně známých písní utvářejících historii známe v českém prostředí hned několik, píseň slepého houslisty Mareše *Kde domov můj? ze hry Fidlovačka* od Františka Škroupa nesmí v této práci chybět. S textem Josefa Kajetána Tyla se bezprostředně po zveřejnění v roce 1834 stala neoficiální hymnou vlastenců a v roce 1918 byla uzákoněna jako hymna státní. V roce 1848 pak nejméně jednou zazněla při shromážděních nespokojeného lidu zejména ve městech.⁸⁶

Jedná se o píseň všeobecně známou a ve školním prostředí oproti ostatním historickým písním výrazně více probíranou. Z tohoto důvodu je dáván prostor spíše písním všeobecně méně známým. Svým historickým a společenským významem si však zaslouží alespoň tuto zmínku. Druhou známou hymnou, kterou je nutné zařadit k zásadním písním dějinného vývoje, je píseň Jána Matúšky *Už Slovensko vstáva*, známá jako *Nad Tatrou sa blýska*.⁸⁷

2.8 Písně revoluční a vlastenecké (1848)

Písně revoluční a vlastenecké se vztahují zejména k tzv. jaru národů, tedy období revoluce 1848-1849. Mnohé písně jarmareční, společenské, hospodské či barikádní rovněž reflektují sociální požadavky na změny. Písně reagují na události pražského povstání a vídeňské revoluce, které vyvolávají touhu po míru. V kramářských písních tohoto období jsou používanými tématy zejména vlastenectví, národní svoboda a zrušení roboty. Další významnou skupinou témat je částečná demokratizace tehdejší společnosti. V tomto případě stojí na jedné straně šlechta s duchovenstvem a tzv. buržoazií a na druhé straně jsou protiváhou ostatní, tedy nespokojený lid.

---

⁸⁴ Autor neuveden. Podtitul: K dostání na dobytčím trhu, číslo 308, tiskem vdovy táborové, Praha 1848

⁸⁵ DVOŘÁK-ZBUDOVSKÝ, Jan, *Smrt Jakuba Kubaty. Selská dumka jihočeská*, České Budějovice 1904. Píseň může být využita i pro výuku regionální historie, neboť pojednává o boji rychtáře Jakuba Kubaty s vrchností – Adamem z Hradce o práva sedláků na jihočeských Blatech.

⁸⁶ VÁCLAVÍKOVÁ, Písně roku 1848, s. 66.

⁸⁷ Tamtéž, s. 44.

Písňe v době revolucí v letech 1848-1849 zastávaly hned několik nezastupitelných úloh. První funkce revolučních písní navazuje přímo na kramářské písňe. Textová stránka písňe měla stále ještě funkci nosiče příběhu, vyprávění o záležitostech celostátního či jen regionálního charakteru. S vysokou dávkou sarkasmu a satiry byly zejména převyprávěny události jako zrušení roboty a poddanství (například *Písň nová o robotě*⁸⁸ či *Písň o pánech Francích*⁸⁹) a dále protesty v různých městech Rakouského císařství, například *Písň o poslední hrozné revoluci ve Vídni, vypuklé dne 6. října 1848*, nebo písň *Hrůzy pražského vzbouření* s podtitulem *Smutná písň v smutných událostech na světlo vydaná zpívána na nápěv Horo, Horo, vysoká jsi*.⁹⁰

Rovněž písňe s tématem krátkého života ústavodárných parlamentů jsou hojně zachovány (*Requiem za říšský sněm* zpíváný na melodii *Ó Velvary*⁹¹, nebo *Písň o tom německém parlamentě* od K. Havlíčka s melodií *Na tom pražském mostě*⁹²). Ostatně, Karel Havlíček Borovský je jedním z mála známých autorů, protože sepsal velké množství textů právě k těmto písním a zveřejňoval je pod pseudonymem *Vašek*.

Druhá funkce písní v období revolucí roku 1848 byla vlastenecká. Vedle sociálních požadavků se výrazně projevoval nacionalismus a texty písní na tyto myšlenky reagovaly. Slova písní s tématy jako národ, Češi, český jazyk, boj proti Němcům, Slované, odhodlání bojovat, vlast a země byly zpívány zejména při shromážděních a protestech. Ne všechny, ale velké množství z nich by bylo možné zařadit rovněž do kategorie písní kramářských.

Odhlédneme-li od písní, které by se ještě daly zařadit do kategorie „kramářské“, zbývá mnoho popěveků, které jsou buď vlastenecké a dovolávající se práv, nebo úderné či jen vyloženě vlastenecké. V takovém případě se nabízí příklady jako *Pro krále a pro vlast* od V. Filípka nebo maďarská *Nemzeti dal* (národní písň) od Sándora Petőfiho.

Ne všechny písňe s tématem revoluce 1848 jsou dobové. Téma lidových povstání z poloviny 19. století rezonuje v umělecké tvorbě dodnes. V roce 2006 vydal Jaromír Nohavica v albu *Pražská pálená Písň o té revoluci 1848*, kde se pravděpodobně inspiroval

---

⁸⁸ Tamtéž, s. 19.

⁸⁹ VÁCLAVÍKOVÁ, Písňe roku 1848, s. 28.

⁹⁰ Tamtéž, s. 176.

⁹¹ Tamtéž, s. 186.

⁹² Tamtéž, s. 128.

kramářskými písněmi. I tato píseň je lehkou použitelná ve výuce. Pro svoji nekompletnost v popisu revoluce je však možné její použití jen jako doplňku nebo iniciačního prostředku v lekci.⁹³

Prototypová lekce s písní k revolučnímu roku 1848

Prototypová lekce proběhla na Vyšší odborné škole, Střední průmyslové škole automobilní a technické v Českých Budějovicích v prvním ročníku oboru provoz a ekonomika dopravy.

Cíle vyučovací hodiny s tématem revoluce 1848 byly: Žák si zapamatuje důležité mezníky, pojmy a osoby revoluce; žák rozumí důvodům revoluce; žák používá, analyzuje a hodnotí dobové prameny (zde předložené písně); žák tvoří vlastní závěry (zde legitimitu požadavků na lidská práva).

Vyučovací hodina začala aktivizací pomocí *Písně o té revoluci 1848* od Jaromíra Nohavici. Žáci byli následně tázáni, co se v textu písně stalo a proč tomu tak bylo. Následně byl rozdán pracovní list (Příloha č. 2) a žáci jej individuálně vypracovávali. V tomto případě šlo také o to, aby žáci trénovali porozumění textu, jelikož nebyly obsaženy akustické ukázky. Výstupem byly odpovědi na otázky z pracovního listu, které zároveň byly východiskem pro následnou diskusi o základních lidských právech.

2.9 Písně válečné: Válka 1859 a prusko-rakouská válka 1866

2.9.1 Druhá italská válka za nezávislost, 1859

Ačkoliv počtem písní oproti létům 1848 a 1866 rok 1859 výrazně pokulhává, druhá italská válka za nezávislost v roce 1859 nezůstala v českém prostředí nezhudebněna.⁹⁴ Písně o bitvách u Magenty a Solferina reflektoval například Jaroslav Hašek v románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, kde píše: „*A zatímco paní Müllerová, uplakaná a rozechvělá, cedila kávou, dobrý voják Švejk si zpíval na posteli: Jenerál Windischgrätz a vojenští páni od východu slunce vojnu započali...*“⁹⁵

---

⁹³ Oficiální stránky Jaromíra Nohavici, dostupné z: nohavica.cz/cz/tvorba/texty/pisen_o_te_revoluci.htm, vyvoláno 23. 3. 2023.

⁹⁴ TARABA, Luboš, *Krve po kolena. Solferino 1859 - zlom ve válkách o sjednocení Itálie*, Praha 2011.

⁹⁵ HAŠEK, Jaroslav, *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, svazek I, Praha 1955.

Pro didaktizaci je tato píseň vhodná, neboť kromě přesahu do literatury, rovněž nabízí odkazy na historické události a osoby. Generála Alfreda Windischgrätze (1787 – 1862),⁹⁶ totiž žáci znají již z revolučního roku 1848 a na popud učitele skrze jejich bádání (na internetu) by měli zjistit, že generál toho času byl již příliš starý, než aby se mohl účastnit bitvy u Solferina 24. 6. 1859; bylo mu 72 let. Lidová tvořivost tak dala vzniknout nepřesnosti, když bylo použito zástupné jméno slavného generála místo například Ference Gyulaiho, který proti Itálii bojoval. Václav Pletka k této písni píše: „*Zajímavo je, že i tak určité látky, jako jsou válka v Itálii (jenerál Vindyškrec) a v Bosně (jenerál Benedikt) mají zhruba stejnou formu, dají se jen pokaždé jiná jména.*“⁹⁷

Dalším využitelným odkazem v písni je Piemont, tedy oblast severní Itálie (bývalé království Sardinské), kde ke střetům docházelo. Zde se nabízí rovněž propojení s jinými předměty – se zeměpisem a zároveň zakotvení dějin do prostoru. V neposlední řadě tato píseň odkazuje na „osumnáctou chasu“, tedy na C. k. řadový pěší pluk č. 18 (C. k. infanterie regiment)⁹⁸, o němž vznikaly rovněž zajímavé popěvky, když bojoval i v roce 1866 ve válce prusko-rakouské, které je věnována následující kapitola.⁹⁹

Tato píseň byla v praxi také vyzkoušena, kdy sekundovala výkladu a vázaly se na ní jednoduché otázky (Příloha č. 3). Důležitým poučením z použití této písni je, že přehrávaná nahrávka musí být kvalitní, protože v prostředí učebny s horší akustikou je špatně textu při snížené kvalitě zvuku.

2.9.2 Prusko-rakouská válka, 1866

Zvláštní pozornost nejen v odborné literatuře¹⁰⁰, ale i v dobové hudební tvorbě, je věnována roku 1866.¹⁰¹ Jde pochopitelně o reakci na střetnutí dvou německy mluvících hlavních sfér vlivu tehdejší Evropy – státy Německého spolku vedené Rakouským císařstvím a německé státy vedené Pruským královstvím. Tento zhruba 2 měsíce trávající

⁹⁶ POUZAR, Vladimír; MAŠEK, Petr; MENSCHORFF-POUILLY, Hugo; POKORNÝ, Pavel, R. Almanach českých šlechtických rodů, Brandýs nad Labem, 2016, s. 458.

⁹⁷ PLETKA, Václav, Písničky Josefa Švejka, Praha 1968, s. 15.

⁹⁸ MALÁTEK, František, Osmnáctá chasa, Ústí nad Orlicí, 2017.

⁹⁹ Případně se jednalo o pražský prapor polních myslivců.

¹⁰⁰ Například: PERNES, Jiří; FUČÍK, Josef; HAVEL, Petr, a kol., Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526-1918. Praha 2003., nebo: URBAN, Otto, Vzpomínka na Hradec Králové. Drama roku 1866, Praha 1986. Nebo JEDLIČKA, Otakar. Boje v Čechách a na Moravě za války roku 1866.

¹⁰¹ PLETKA, V., Tam u Králového Hradce, Hradec Králové 1966.

konflikt mezi rozpínající se pruskou snahou o hegemonii v Evropě a Rakouskem, které poslední šarvátky zažilo v roce 1859,¹⁰² po sobě zanechal v lidové i umělecké tvorbě až překvapivou hudební stopu.

Václav Pletka při svém výzkumu publikovaném po 100 letech od onoho válečného roku napočítal 156 tisků písní o bitvách roku 1866. Většina z nich svojí formou spadá taktéž k písním kramářským. Od 70. let 19. století však jarmareční písně již neplnily svoji funkci i díky tomu, že začalo vycházet velké množství tištěných periodik, jak upozorňuje Václav Pletka. „*V době, kdy se schylovalo k prusko-rakouské válce, vycházel u nás (v Čechách) jen jeden český denní list – Národní listy a několik týdeníků.*“¹⁰³ Náklady novin byly navíc natolik nízké, že sotva pokryly poptávku ve městech. „*Na venkově, kde tehdy ještě žila většina obyvatelstva, byl vliv denního tisku skutečně mizivý.*“¹⁰⁴ Kramářské písně ručně přepisované i tištěné na letácích a v sešitkách tedy často suplovaly tištěná periodika.

Významnou funkcí takovýchto písní bylo rovněž povzbuzování morálky vojáků. Mnohé písně byly používány i jako pochodové a z pohledu velitelů by taková píseň rozhodně měla sloužit i podpoře rakouského vojska. Šlo tedy o jednoduchou propagandu, kdy na jednu stranu pruská vojska byla zesměšňována - a slovy Václava Pletky - „*Opakem jsou některé písně či sloky, proniknuté duchem prorakouské loyality, jež vrcholí až v devótních poklonách císařskému majestátu.*“¹⁰⁵ Tyto téměř pohádkové vlastnosti armády rakouské jsou vyzdvihovány mnohdy až dětinským způsobem. V několika písních se také objevuje i bojovné nacionální vlastenectví při obraně české vlasti.

Druhým předpokladem k zachování velkého množství písní byl i relativně dostupný knihtisk. Právě díky nemalému počtu tisků a prepisů se dochoval i nemalý počet dobových písní, které shrnul již zmíněný Václav Pletka. Pedagogům hledajícím hudbu k roku 1866 tedy stačí vybrat vhodnou píseň právě z Pletkovy knihy, kde je ke každé písní přiřazen i krátký popis. Kromě publikace *Tam u Králového Hradce* je možné čerpat i z jiných tištěných médií, například od Václava Řezníčka: *Lidové písně o válce roku 1866.*¹⁰⁶

---

¹⁰² VEBER, Václav, a kol., Dějiny Rakouska, Praha 2002, s. 415.

¹⁰³ PLETKA, V. Tam u Králového Hradce, s. 10.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 18.

¹⁰⁶ ŘEZNÍČEK, Václav, Lidové písně o válce roku 1866, Praha 1899.

Mnohdy však vyučující nemůže vystačit pouze s texty přetištěnými. Při používání hudby ve vyučování (dějepisu) jsou nutné i hudební ukázky. Významným počinem bylo vydání alba *Tam u Králového Hradce* hudební skupiny Kantoři, které je přístupné (a tedy dobře využitelné) i na YouTube a Spotify.¹⁰⁷

Prototypová lekce k roku 1866

Pro zkušební lekci v prvním ročníku oboru provoz a ekonomika dopravy na SPŠ Automobilní České Budějovice, byla vybrána dvojice písní *Slyšte smutné události*¹⁰⁸ a *Jenerál princ Fridrich*.¹⁰⁹ Cíle lekce byly tyto: Žák používá dobové pojmy (v aktivitách); žák diskutuje o dobové motivaci vojáků, potažmo propagandě; žák rozpozná základní dobové válečné realie; žák zná informace o válce roku 1866 a žák odhalí dobovou propagandu.

Žáci po krátkém úvodu se základními instrukcemi dostali pracovní list s texty písní a úkoly (Příloha č. 4), které měli plnit při a po poslechu. Výběr písní není náhodný. Nejprve byla použita píseň *Slyšte smutné události*, která je charakteristická spíše pomalou až tklivou melodií a textem výborně uvozuje začátek lekce o válce roku 1866. Žáci tak snadno bez frontálního výkladu sami badatelsky z písně jakožto z historického pramene rozluštili odpovědi na základní otázky z pracovního listu. Tato aktivita zároveň otevřela lekci pro navazující výklad o příčinách války a faktografii.

Následovala píseň rychlejší a rytmičtější - *Jenerál princ Fridrich*, jejíž melodie dala lekci oživení. Tato dobová ukázka zásobila žáky pojmy a zároveň dala příklad dobové perspektivy války. Pojmy, často cizí slova nebo archaismy, nebyly přímo vysvětleny, nýbrž byly se svými vysvětleními proházeny a žáci je na základě kontextu museli přiřazovat. Kromě otázek z pracovního listu byli v následné mikrodiskusi žáci tázáni i na názor na tyto písně jako na celek, tedy i na případné dobové použití nebo na melodii. Zajímavostí je, že jim nedalo práci přijít na dobovou tendenčnost textů ve prospěch rakouské armády. Tuto lekci žáci prvního ročníku SPŠ Automobilní hodnotili jako velmi vydařenou a stejně tak i z pedagogického hlediska dosáhla svých cílů.

¹⁰⁷ Supraphon, album *Tam u Králového Hradce*, Kantoři 1986. Dostupné na: supraphonline.cz/album/300895-tam-u-kralovyho-hradce-kantor

¹⁰⁸ PLETKA, V., *Tam u Králového Hradce*, s. 34-35.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 83. Text a částečně i melodie různých verzí této písně se liší. V tomto případě byl použit text, který použila skupina Kantoři i a je obsahově podobný s Pletkovým zápisem.

2.10 Písňe k dějinám USA v 19. století

2.10.1 Americká občanská válka (1861–1865).

Písňe ve výuce dějepisu nemusejí být pouze české, potažmo evropské. V anglicky a německy mluvících zemích je písň ve výuce dějepisu ostatně výrazně více využívána než v Česku, jak je popsáno dříve. Jednou z historických událostí, která je v českých školách vyučována a nesouvisí přímo s českými dějinami, je Americká občanská válka (1861–1865).¹¹⁰ I samotné písňe z války Severu proti Jihu jsou v českém prostředí relativně známé. Jedná se například o písň *John Brown's Body*, česky *Černý muž* kterou přezpíval Waldemar Matuška, potažmo Taxmeni.¹¹¹ Pro využití ve výuce je vhodnější verze Matušková, případně anglická verze od Jima Knableho, která zůstala nosičem klíčových informací pro (badatelsky orientovanou) výuku.¹¹²

Geneze této písňe je historický příběh sám o sobě. Slova k ní se postupně vyvíjela. Původní John Brown, o kterém se zpívá, nebyl ani ten John Brown - bojovník proti otroctví. Byl stejnojmenným vojákem v armádě Unie v Massachusetts, a písň byla zpočátku způsobem, jak ho jeho vojenští kamarádi škádlili. Písň se ovšem rozšířila i mimo pluk, protože ostatní pravděpodobně netušily, že existuje voják jménem John Brown. Velmi pravděpodobně si zpívající mysleli, že zpívají o Johnu Brownovi, postavě proti otroctví. Text se postupně měnil v průběhu války; různé skupiny přidávaly další verše. Písň se časem stala jednou z oblíbených pochodových melodií armády Unie. Částečně to bylo pro její rytmus, ale také proto, že boj proti otroctví, za který se John Brown ve veřejném mínění postavil, nabýval s postupem občanské války mezi veřejností Severu větší důležitosti. Popularita písňe daleko předčila popularitu samotného Johna Browna.

Pokud žáci umějí dobře anglicky, preferujeme původní anglický text písni. V takovém případě se může jednat nejen o badatelsky orientovaný přístup k výuce, ale rovněž o tzv. CLIL - Integrovanou výuku předmětu a zároveň cizího jazyka, která je popsána v kapitole *Metody, metodické návrhy*.

---

¹¹⁰ ČORNEJ, P., Dějepis. České a světové dějiny, Praha 2016, s. 158.

¹¹¹ MATUŠKA, Waldemar, John Brown, Supraphon 1972.

¹¹² KNABLE, Jim, John Brown's Body, dostupné na: [youtube.com/watch?v=IYjK-Oy4O-A](https://www.youtube.com/watch?v=IYjK-Oy4O-A)

2.10.2 Konflikty mezi evropskými kolonizátory a Indiány (1876)

Podobně jako píseň *Černý muž* (*John Brown's Body*) pronikla do československého prostředí i píseň *Jim Bridger*, česky *Blízko Little Bighornu*. Ani událostí o kterých obě písně pojednávají, od sebe nedělí mnoho let a i geograficky jsou blízké. Bitva u Little Bighornu se odehrála 25. června 1876 mezi vojáky Spojených států amerických (vedených generálem George Armstrongem Custerem) a válečníky indiánských kmenů Lakotů, Šajenů a Arapahů.¹¹³ Rozdíl je však v tom, že zatímco *John Brown's Body* vznikla již při samotné události a víceméně lidově, píseň *Jim Bridger* byla složen až v roce 1961 Leonem Paynem.¹¹⁴ O 10 let později ji česky přetextoval Jan Vyčítal a hráli ji Greenhorns s Michalem Tučným. Existuje ještě starší česká verze této písně, kterou nazpíval Jiří Grossmann, jmenuje se Jim Brider. Tato verze však není do výuky svým textem příliš vhodná. Práce s oběma písněmi (*Černý muž* a *Blízko Little Bighornu*) byla vyzkoušena ve výuce.

Prototypová lekce

Prototypová lekce se skládala ze dvou částí a byla stejně jako lekce předchozí vyzkoušena se žáky prvního ročníku na SPŠ Automobilní.

Cíle vyučovací 90minutové lekce s tématem 2. polovina 19. století v USA byly tyto: Žák si zapamatuje důležité mezníky, pojmy a osoby války severu proti jihu, konfliktů s původními obyvateli a boji za práva otroků; žák rozumí důvodům války; žák používá, analyzuje a hodnotí dobové prameny (zde předložené písně); žák tvoří vlastní závěry (zde legitimitnost požadavků na lidská práva).

První část začala aktivizací žáků pomocí promítnuté koláže obrázků (obrázek č. 2) – žáci měli uhádnout téma lekce. Žáci byli následně tázáni, co jednotlivé obrázky symbolizují. Na SPŠ Automobilní v Českých Budějovicích plní výuka dějepisu spíše doplňkovou roli, jde prakticky o opakování látky ze základní školy doplněnou mnohdy o historické dopravní zajímavosti. Žáci tedy téma lekce z koláže snadno poznali. Díky zaměření oboru bylo pro žáky také velmi snadné uhodnout značku vyobrazeného automobilu – Lincoln.

---

¹¹³ OPATRŇÝ, Josef, *Velká siouxska válka*, Praha 2005.

¹¹⁴ Databáze secondhandsongs.com, heslo Jim Bridger, dostupné online na: secondhandsongs.com/work/182514/all, vyvoláno 28. 2. 2023.

Následně byl rozdán pracovní list s textem písně a úkoly (k nahlédnutí v příloze) a žáci jej individuálně vypracovávali. Výstupem byly odpovědi na otázky z pracovního listu (Příloha č. 5). Navazoval výklad, přehled dobově navazující občanské války v USA. Pro shrnutí byl zvolen díl pořadu *Slavné dny, 9. 4. 1865 Den, který ukončil americkou občanskou válku*.¹¹⁵

Druhou část lekce začala badatelská otázka: *Afroameričané práva získali, ale co Indiáni?* Po přehrání ukázky *Blízko Little Bighornu* získala lekce prakticky detektivní charakter, když žáci byli vyzváni pro práci s mobilními telefony a internetem, kdy měli za úkol najít, zda Jim Bridger opravdu mohl být u této bitvy. Rozvíjela se tak i kompetence digitální a zároveň žáci zakusili, že ne vše, co je obecně předpokládáno (či šířeno) může být pravdou – tedy byla procvičena schopnost kriticky hodnotit zdroje. Po krátkém výkladu byla lekce shrnuta návazným dílem cyklu *Slavné dny* a ukončena diskusí o právech Afroameričanů apůvodních obyvatel Ameriky.

2.11 Písně velké války a písně první republiky

Písňová tvorba v první československé republice (1918-1938) se vyznačovala z počátku návazností na právě skončenou dobu první světové války. Pro naše účely však upozadíme vývoj melodií a forem, neboť v tomto případě jsou opět důležitější témata textů. Obsah textů vycházel právě ze zkušeností s první světovou válkou a autoři mohli rovněž tvořit i písně se slovy, která oslavovala například boj proti monarchii a před jejím rozpadem by bylo nepřípustné je veřejně šířit: *Náš starý C. K. polní maršálek* od autorů Jára Beneše a Tobiase Mírovského Špilara zpívaný Vlastou Burianem nebo legionářská témata: *Hoši od Zborova, Sibiřská stráž a Sibiřští chlapi*¹¹⁶ od Karla Hašlera. Případně vycházely i dříve zakázané písně, ve kterých „se rozbíjelo“ Rakousko jako je *Franto, uteč*, nebo *Austrofil*.¹¹⁷

Nabízí se tedy tyto písně použít nejen pro témata lekcí prvorepubliková, nýbrž také pro témata prvoválečná, protože na sebe navazují. Navíc lze ve spolupráci s učiteli českého jazyka využívat písně jako jeden z prostředků výuky literatury, neboť Jaroslav Hašek prostřednictvím Švejka zaznamenal nejen písně starší (popsané v předchozí kapitole), ale také písně v té době aktuální. Jedním z příkladů je kuplet *Noc na bojišti*, která je částečně

¹¹⁵ ZUNOVÁ Anna (Seznam.cz), *Slavné dny, 9. 4. 1865 Den, který ukončil americkou občanskou válku*, 9. 4. 2016.

¹¹⁶ TUŠEK, Karel, Karel Hašler. *Já mám holku od Odkolků*, Praha 1992, s. 37.

¹¹⁷ PLETKA, V., *Písničky Josefa Švejka*, Praha 1968, s. 34 a s. 69.

„zrecyklovanou“ písní z roku 1866, ovšem s aktualizovaným textem o bitvách na východní frontě.¹¹⁸ O frontě východní pojednával popěvek *Slunko jasné nad černými mraky*.¹¹⁹ Pokud by pedagogům zbýval v hodině čas, nelze nedoporučit žertovnou a „jemně dvojsmyslnou“ píseň *Voják leze z pece*,¹²⁰ která udávala rytmus nejednomu pochodu a v době přelomu 19. a 20. století byla hrána i pro zábavu.

Založení republiky a případné ohrožení ze strany Německa či Polska také dalo růst československému nacionalismu, který se také promítl do písní (a to rovněž do těch výše jmenovaných). Nebyl to nacionalismus nenávistný, který známe z německé Třetí říše či dnešního (2023) Ruska. Toto vzednutí národního cítění a uvědomování se projevovalo spíše v sebechvále a povzbuzování, o čemž svědčí v hudební tvorbě i Hašlerův úspěšný šlágr *Ta naše písnička česká*, vydaný v roce 1932 k jeho filmu *Písničkář*, kde si zahrál hlavní roli.¹²¹ Jako další příklad poslouží Hašlerova píseň *Hradčany krásné*, kde se kombinují nejen témata legionářů, československého „pozitivního“ nacionalismu, ale také osoba prvního prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Masaryk byl (nejen) v hudbě veleben a často nazýván jako Tatiček: *Náš tatíčku Masaryku* opět od Karla Hašlera.

U Karla Hašlera ještě zůstaneme, neboť on zásoboval československý hudební a divadelní průmysl velkým množstvím dodnes známých písní. Jsou charakteristické jednoduchou a zapamatovatelnou melodií s inspirací lidové tvorby i vídeňského šramlu.¹²² Co se týká textů, Hašler pracoval s obvyklými tématy, jako je láska či Praha, ale také s tématy, které mají pro výuku dějepisu co nabídnout. V některých písních se totiž skrývá satira tehdejší společnosti: *Když jsem se rozšoup'*; dobová kultura: *Já neumím shimmy* či politické: *Kampak na nás, bolševici* a *My nejsme národ fašistů*.¹²³

Písně zajímavé pro výuku dějepisu se často objevovaly také v divadelních hrách. Ty od Karla Hašlera mohlo publikum slyšet v divadle Lucerna. V Osvobozeném divadle zase písně od tvůrčího tria Jaroslav Ježek, Jiří Voskovec a Jan Werich. V+W glosovali tehdejší dění v divadelních hrách a forbínách nejen slovem mluveným, ale také zpěvem. V reakci

¹¹⁸ PLETKA, V., *Písničky*, s. 18. Pletka zde popisuje i genezi této písně.

¹¹⁹ BABOUCI, *Já už to políčko...*, Supraphon 2012.

¹²⁰ PLETKA, V., *Písničky*, s. 60.

¹²¹ TUŠEK, Karel, *Karel Hašler*, s. 44.

¹²² CZEIKE, Felix, *Historisches Lexikon Wien*, Band 5., Wien, s. 141.

¹²³ *Tamtéž*, s. 26.

na velkou hospodářskou krizi, která v se v Československu projevila naplno až počátkem 30. let,¹²⁴ složili píseň *Ze dne na den*, která vyjadřuje bídu a bezvýchodnost situace nezaměstnaného. Píseň byla součástí filmu *Hej, rup!* a spolu s ním je hodna zařazení do výuky. Dalším z jejich významných tehdejších „hitů“ je *Bůh sud'* z roku 1933. Píseň poprvé zazněla ve hře *Osel a stín* jako reakce na vzestup fašismu v Itálii a v Německé říši.¹²⁵

2.12 Písně v období druhé světové války

Druhá světová válka přinesla rovněž nepřehledné množství hudby. Mnohým se vybaví německé (často pochodové) písně (jako jsou *Erika, das Panzerlied* či *Horst Wessel Lied – Die Fahne Hoch*¹²⁶) napsané v souladu s nacionálně-socialistickou ideologií. Případně si mnohý posluchač metalu vzpomene na novější hity, jako jsou *Primo Victoria* nebo *Uprising* od švédské skupiny Sabaton.¹²⁷ Samotné písně z období druhé světové války by však vydaly na samostatnou práci.

Zajímavý přínos ke zkoumání společnosti a dějin hudby přináší případně i Petr Koura ve své publikaci *Swingaři a potápky v protektorátní noci*,¹²⁸ kde zpracovává neoficiální kulturu mladých, která skrze sympatie k americké a britské kultuře „vyjadřovala odpor vůči nacistické okupaci a položila tak základy pro obdobné hudební subkultury v pozdějších desetiletích.“¹²⁹

Pojďme se tedy detailněji podívat na konkrétní příklady použití písni ve výuce dějin tohoto období. Z chronologického hlediska je důležitým mezníkem zábor pohraničních oblastí po 29. září 1938.¹³⁰ Na tuto událost totiž promptně reagoval František Voborský složením písně *Chaloupky pod horami*, která byla vydána roku 1939.¹³¹ Píseň se ihned stala jednou z nejhranějších. Samotný text nic o záboru pohraničí přímo neříká, ale i žákům základní škol (s pomocí pedagogů) je jistě jasné, na co verš „*Chaloupky pod horama, co se to stalo*

¹²⁴ PACNER, Karel, *Osudové okamžiky Československa*, Praha 2012, s. 139–146

¹²⁵ Seznam skladeb a zvukových ukázek využitých v rámci projektu Dotkni se 20. století!, Národní muzeum, dostupné online na: [dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy\(2\).pdf](http://dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy(2).pdf), vyvoláno 6. 3. 2023.

¹²⁶ PLAVEC, Josef, *Hymna hitlerovského Německa*, Česká hudba 1934, roč. 37, čís. 6, s. 71–74.

¹²⁷ Sabaton, *Uprising*, 2010, dostupné na: youtube.com/watch?v=lzeNBRbWXpI

¹²⁸ KOURA, Petr, *Swingaři a potápky v protektorátní noci*, Praha 2016.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ KÁRNÍK, Zdeněk, *Malé dějiny Československa 1867–1939*, Praha 2008, s. 372.

¹³¹ VOBORSKÝ František, DALECKÝ Josef, *Chaloupky pod horami*, Praha 1939.

s váma“ odkazuje. Po vzniku protektorátu musel Voborský vytvořit i alternativní text bez odkazů na ztrátu území:

„Chaloupky pod horami, slunko svítí nad vámi, kolem vás potůček zpívá
o štěstí, jež zrádné bývá.

Zavoní stromy květem, s důvěrou jdeme světem...“¹³²

Píseň tedy svědčí hned o dvou historických faktech; prvním je již zmíněný zábor tzv. sudetských oblastí a druhým je zásah cenzury totalitního zřízení, který je v tomto případě jednoduché tímto alternativním textem ilustrovat. Dalším odkazem dopadu písně je i fakt, že původní text písně byl malován na smaltované džbánky a prodáván (obrázek č. 1 v příloze).¹³³ Do výuky je vhodné fotografii podobného předmětu hmotné kultury zařadit a tím poukázat na fakt, že na podporu Čechů vystěhovaných v roce 1938 z pohraničí byly z prodeje těchto věcí (například uvedeného džbánu) věnovány finanční prostředky.¹³⁴

Opačným způsobem než Voborský předělával svá díla již zmíněný Karel Hašler. Začátkem války sice více energie věnoval spíše natáčením filmů než koncertováním. Svůj podíl na tom mělo i zatčení gestapem začátkem roku 1941, kdy svůj básnický talent vkládal do protiněmeckých rýmovaček pro deník Venkov.¹³⁵

Dále je možné zařadit do výuky dějepisu tyto písně k období 2. světové války:

Pavel Bobek – *Bismarck*

Jan Vyčítal – *To tenkrát v čtyřicátom pátom*

Valentina Batiščevská – *Kaľuša* (sovětská, 1938)

Jaromír Vejvoda - *Škoda Lásky* (1927)

Hans Leip – *Lili Marleen* (německá, 1915)

Anna Jachina – *Sekera, motyka* (polská, 1942)

Vladimir Nazor a Oskar Danon – *S maršálem Titem* (jugoslávská, 1941) a další.

---

¹³² VOBORSKÝ F. alternativní text písně Chaloupky pod horami, 1939

¹³³ Džbánek s obrázkem chaloupky v horách a částí textu písně, 1938 nebo 1939, sbírka autora.

¹³⁴ KOLEKTIV, Odsun. díl 1: Die Vertreibung der Sudetendeutschen I./ Vyhnaní Sudetských Němců: Dokumentation/ Dokumentace, 1848-1945/1946, Mnichov 2000, s. 132.

¹³⁵ TUŠEK, Karel Hašler, s. 24

Pro období druhé světové války se nabízí celá řada původních písní z dané doby, které jdou využít jako historické prameny. K novodobějším zpracováním válečných témat můžeme být skeptičtí, ale i v tomto případě je možné najít povedené a použitelné písně. Jednou z nich je folková *Battledress* od Jana Vyčítala o odbojových výsadcích v roce 1942.¹³⁶ Píseň *Battledress* byla použita taktéž vyzkoušena při výuce.

O spíše slovním boji proti nacistickému svědčí také dobový posměšný britský popěvek neznámého autora *Hitler Has Only Got One Ball* (Hitler má jen jedno varle). Tato skoro až „pubertální rýmovačka“ využívá dobovou nepotvrzenou dobový fámu, že Adolf Hitler neměl obě varlata. Podle autorů projektu *Dotkni se 20. století!* charakterizuje píseň „*lehce obhroublý tón a humorné pitvoření zástupců nacistického režimu. Jde o typickou ukázkou soudobého vojenského folklóru, který svým způsobem také pomáhal lidem vyrovnat se krizovými situacemi.*“¹³⁷ Tento popěvek se nehodí používat v jakékoliv třídě. Vyučující by si měl předem promyslet vhodnost jeho nasazení vzhledem k citlivým tématům (pro některé žáky). Zde je ovšem možné pracovat s metodou CLIL díky anglickému textu písně.

Pokud bychom chtěli využít písně i pro výuku vyhnání Němců po roce 1945, hodí se rovněž s použitím cizího jazyka (tentokrát německého) využít píseň *Tam v krásné Šumavě / Tief drin in Böhmerwald*. Píseň sice vznikla již v 19. století, ale po odsunu Němců se vyznění písně výrazně změnilo. Píseň „*opěvuje mládí v rodných šumavských lesích a jejich krásu. Německým vystěhovalcům nadále připomínala jejich původní domov, do kterého už se nemohli vrátit.*“¹³⁸ Český a německý text téže písně také poukazuje na provázání kultur obou etnik.

---

¹³⁶ VYČÍTAL, J., CHVOJKA, L, Zpěvník Honzy Vyčítala.

¹³⁷ Seznam skladeb a zvukových ukázek využitých v rámci projektu *Dotkni se 20. století!*, Národní muzeum, dostupné online na: [dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy\(2\).pdf](https://dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy(2).pdf), vyvoláno 6. 3. 2023.

¹³⁸ Tamtéž.

Prototypová lekce – operace Anthropoid

Tato píseň byla využita v rámci zkušební vyučovací hodiny při povinné praxi o odboji na gymnáziu Profesora Jana Patočky, ve třídě 4. ročníku osmiletého gymnázia a podle uvádějícího učitele Jiřího M. Havlíka i žáků se jednalo o efektivní výuku. Nejprve byla v evokační fázi hodiny puštěna ukázka z filmu *Vyšší princip* („*Z hlediska vyššího principu mravního vražda na tyranu není zločinem...*“)¹³⁹. Žákům bylo poté sděleno téma hodiny.

Po krátké diskusi nad filmovým úryvkem následovala práce se samotnou písní *Battledress*, která byla puštěna a byl promítnut její text se zvýrazněnými důležitými slovy a pasážemi (k prohlédnutí v Příloze). Následovala práce ve skupinách, ve které měli žáci za úkol sepsat, co se vlastně v písni stalo a rekonstruovat tedy příběh písňového textu. Výstupem byly příspěvky skupinek o průběhu operace Anthropoid.

Lekce pokračovala prohlédnutím fotografie ze zbořených Lidic, kdy žáci předem nevěděli, o co se jedná, ale badatelskými otázkami se dostali k odpovědi. Poté jsme shrnuli, co operace přinesla a co vzala a diskutovali nad smysluplností jednání výsadkářů, přičemž žáci zastávali rozdílné názory a ty poté prezentovat.

2.13 Písně budovatelské

Po únoru 1948 s nástupem státní ideologické kontroly umění začaly i v písních převažovat rysy socialistického realismu. Tento politicko-umělecký směr vznikl v Sovětském svazu již ve 30. letech a do Československa byl v 50. letech prakticky importován a kulturními pracovníky preferován. Projevem socialistického realismu je i tzv. angažované umění.¹⁴⁰

Jak připomínají autoři projektu *Dotkni se 20. století!*: „*Angažované umění mělo obvykle dvě podoby - buď šlo o propagandistické zpodobnění nepřátel, nebo zdůraznění vlastních kladů a prezentaci vlastní společnosti jako idealizovaného ráje.*“¹⁴¹

Do skupiny skladeb, které zdůrazňovaly vlastní klady zadavatele vzniku, náleží píseň *To je strana* od Karla Reinera a Ericha Sojky, která opěvuje stranu komunistickou. „*Tento žánr preferoval „realistický“ výtvarný projev jako protiklad umění abstraktního, zpodobňované scény ale vždy musely mít i propagandistický nebo obecně politický rozměr.*“¹⁴²

¹³⁹ *Vyšší princip*, režie Jiří KREJČÍK, Československo, AB Barrandov, 1960.

¹⁴⁰ PĚTIŠKOVÁ, Tereza, *Československý socialistický realismus 1948–1958*, Praha 2002.

¹⁴¹ Seznam skladeb, dostupné online na: [dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy\(2\).pdf](http://dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy(2).pdf).

¹⁴² Tamtéž.

Stejně jako jiná odvětví kultury i budovatelské písně měly svoji symboliku, která měla skoro až náboženský rozměr. „*Socialistická společnost, respektive výsledná společnost komunistická, byla prezentována jako jakési zakončení vývoje lidstva, kdy bude vymýcen nedostatek a kdy všichni budou pracovat pro blaho ostatních. Zdůrazňována byla role obyčejného člověka jako nositele revolučních ideálů, propaganda líčila manuálně pracující lid reprezentovaný postavami dělníků, horníků a zemědělců jako pokrokovou sílu, která má vlastní inherentní morální kvalitu.*“¹⁴³ V budovatelských písních je pak socialistická společnost i komunistická prezentována jako skupina ušlechtilých, mravních a výjimečných lidí, kteří usilují o změnu světa v komunistický „ráj“ na zemi.

Pro komparaci můžou vyučující pustit k písni budovatelské i aktuální píseň z KLCDR – například *Braňte sídlo revoluce*¹⁴⁴ a následně můžou žáci obě porovnat, čímž se dá zahájit například výuka o totalitních režimech.

2.14 Písně období normalizace (folkové, protestní, hlavní proud)

Přerodem v československé písničkářské tvorbě byl bezesporu rok 1968. Podle Přemysla Houdy: „*Srpnová invaze spojeneckých vojsk na jedné straně ukončila lyrické počáteční období (Vladimír Merta), na straně druhé znemožnila a vyostřila společenské náměty v písních (Karel Kryl).*“¹⁴⁵ Jako příklad nerovného boje písní proti totalitě je právě Karel Kryl, jehož písně jsou jak na základní, tak na střední škole dobře použitelné.

Kryl, který platí za písničkářský symbol odporu proti invazi, se stal osobou „škodlivou“ pro kulturní pracovníky normalizační doby. V kontextu písňové reflexe srpna 1968 nelze opomenout Krylovu píseň *Bratříčku, zavírej vrátka*.¹⁴⁶ I díky použití neveselé melodie píseň cílí na emoce, přičemž její poselství obalené jinotaji dokážou i žáci základní školy snadno rozklíčovat. V kombinaci s badatelsky orientovanou výukou skýtá vysoký potenciál dostat se ve výuce skrze písně k osudu autora i celé společnosti. Navíc tato píseň je stále relativně známá. Zcela otevřeně se pak vymezili proti invazi Sláva Kunst a Jaromír Vomáčka s písní *Dobře míněná rada (Běž domů, Ivane)*.

---

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Autor neznámý, *Braňte sídlo revoluce*, dostupné na: [youtube.com/watch?v=ec1xO3ZC4Pc](https://www.youtube.com/watch?v=ec1xO3ZC4Pc)

¹⁴⁵ HOUDA, P., *Intelektuální protest*, s. 109.

¹⁴⁶ KRYLOVÁ, M., RÍMSKÝ, P., *Písně Karla Kryla*, s. 22.

Výběr písní je v tomto tématu opravdu široký. I další kulturní fenomény písničkářství a folku shrnuje a popisuje hlouběji Přemysl Houda v publikaci *Intelektuální protest nebo masová zábava, Praha 2014*.

Hledal-li by pedagog píseň zaměřenou nikoliv proti srpnové invazi, ale například pro ilustraci bipolárního rozdělení světa období studené války, budiž mu doporučena *Mobilizace* od Pavla Dobeše. V této metaforické písni se Dobeš vymezuje proti militantismu a nepřátelství mezi západním a východním blokem.¹⁴⁷ Píseň *Rakety* od Jaromíra Nohavici také obohatila seznamy nežádoucích písní, jelikož odsuzovala rozmístění sovětských operačně-taktických raket OTR-12 (dle označení NATO: SS-12) na území ČSSR v roce 1983.¹⁴⁸

Od 60. let se i přes zákazy rovněž rozvíjela kultura undergroundu. Ačkoliv používání undergroundových písňových textů není ve výuce dějepisu tak jednoduché jako u písní folkových, i tyto písně je možné do výuky zařadit, například pro demonstrování rozdílu mezi povoleným a zakázaným v totalitě. Samotný fenomén undergroundové hudby je však již zpracován v jiných pracích a není předmětem této diplomové práce.¹⁴⁹

Některé šlágry z 60. let nebyly původně zamýšleny jako protestní, ale staly se symbolem událostí roku 1968. Z tohoto roku jde například o hit *Modlitba pro Martu* zpívaný Martou Kubišovou s melodií Jiřího Brabce a textem Petra Rady.¹⁵⁰ Ačkoliv píseň byla původně složená pro televizní seriál, díky svému textu a načasování se stala symbolem nesouhlasu se vstupem vojsk a poté symbolem zákazů činností umělců v době tzv. normalizace.¹⁵¹ Ať už by pedagog jinak písně ve výuce dějepisu nepoužíval, tento hit by neměl opomenout pro jeho historickou důležitost. Navíc jde o jeden ze symbolů sametové revoluce.

---

¹⁴⁷ DOBEŠ, Pavel, *Mobilizace*, MC kazeta nahraná z rozhlasu, sbírka autora.

¹⁴⁸ Seznam skladeb, s. 7. dostupné online na: [dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy\(2\).pdf](https://dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy(2).pdf), vyvoláno 6. 3. 2023.

¹⁴⁹ Dále např.: DVORSKÝ, Stanislav, *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945-1989*. Praha 2001; nebo *The Plastic People of the Universe*. Texty, Praha 2001.

¹⁵⁰ KUBIŠOVÁ, Marta, *Songy a balady*, Supraphon, Praha 1969.

¹⁵¹ GEORGIEV, Adam, *Chytat slunce. Kniha o Martě Kubišové*, Praha 1997.

I v sousedním Německu vznikají zajímavé projekty práce s písní ve výuce v době socialismu. Jedním z nich je *1989 Lieder Unserer Heimat*,¹⁵² která má za cíl přiblížit život v Německé demokratické republice před rokem 1990. Součástí je i 13 kapitol využívajících písně (a videoklipy). Příklad je přiřazen v Příloze pod číslem 8.

Téměř opačnou funkci, než písně autorů zakazovaných nesla díla umělců režimem protěžovaných. Těmi hudebníky a zpěváky byli umělci, kteří byli zváni do televizních estrád, či jim byl dán prostor v rozhlasovém vysílání. Za tuto velkou množinu vystupujících jmenujme Michala Davida, Václava Neckáře, Karla Gotta, Hanu Zagorovou a desítky dalších. Tato sféra byla (jako všechny ostatní) kontrolována státem k potlačení negativních jevů a sloužila k utužování socialistických poměrů.

Tehdejší ideologizované umění (tzv. angažované umění) bylo jen prostředkem k budování „nejpokrokovějšího zřízení“, kterým byl komunismus. Jak připomíná Přemysl Houda: „*Základním cílem nové tvorby je její angažovanost pro cíle socialistické společnosti.*“¹⁵³ „Angažované“ písně tedy reflexi společenských poměrů prakticky nepřinášely. Pro své texty, které jen zřídka nesou jakoukoliv relevantní informaci, nejsou písně tzv. středního proudu ve výuce příliš dobře využitelné jako pramen. Je ovšem velmi vhodné jimi dokreslit dobovou masově konzumovanou kulturu.

Výjimkou v jinak relativně nezajímavé oficiální písňové tvorbě je například píseň *Zkratky* z roku 1980 od Ivana Mládka, která je odkazy na dobu pozdního socialismu v ČSSR přímo nabytá. Navíc skýtá možnost luštění oněch zkratek, což je využito i ve cvičení s touto písní. Zkratky v textu je možné rozčlenit do dvou kategorií. První z nich je množina zkratek dodnes používaných (SPZ, RNDr., ČSAD, BMW...) a druhou je skupina zkratek již nepříliš známých. U zkratek používaných se nabízí ve cvičení se žáků jednoduše zeptat *Co zkratka znamená?* U druhých je vhodné přiřazování. Rovněž se musí pedagog připravit na to, že ona „tlačěnka“ není masný výrobek a že vozy KdF, NSU, DKW či V3S¹⁵⁴ také patří minulosti.

---

¹⁵² SCHWARWEL und Koll., 1989. *Lieder unserer Heimat*, Leipzig 2019.

¹⁵³ HOUDA, P. *Intelektuální protest*, s. 61.

¹⁵⁴ KdF = Kraft durch Freude-Wagen, tedy pozdější VW Brouk; NSU a DKW = německá značka osobních vozů, potažmo motocyklů; V3S = vojenský třítunový speciál, následovník tzv. Ereny, značka Praga.

Prototypová lekce

Pro potřeby této diplomové práce byla vyzkoušena se žáky prvního ročníku SPŠ Automobilní, oboru Provoz a ekonomika dopravy i tato píseň a to pro účely ilustrace neoficiálního fungování části socialistické společnosti doby tzv. normalizace. Žákům, byl rozdán pracovní list, který je zařazen v Přílohách. Cílem lekce bylo kromě osvojení faktů také procvičovat kompetence: komunikační, k řešení problémů, sociální a digitální. Takzvaně mezi řádky se také dá vyčíst klientelismus ve fungování socialistické společnosti, kdy lyrický subjekt s potřebou opravy motoru automobilu výměnným způsobem shání postupně vstupenky na koncert Schumannovy hudby, prostřednictvím známých svých známých pak také lino (PVC) s dovozem a vše završuje „dostat syna Kelblové na ČVUT“, přičemž pomyslné složité dějové linie se uzavírají narážkou na tristní hygienickou situaci na veřejných toaletách zdravotnického zařízení, kde onemocněl mistr z dílny, kde měli opravit automobil.

Pracovní list byl rozdán do skupin po 3-4 žácích a relativně rychle vypracován. Jelikož se jednalo o žáky ze střední školy zaměřené na dopravu, nebyl problém s většinou zkratk z tématu automobily. Naopak již nepoužívané zkratky zaniklých organizací nebyly rozluštny příliš rychle. Překvapením bylo, že více skupin nemělo problém se zařazením SPZ (státní poznávací značky) ABT 25-50 a správně určili, že se jedná o vzor O53 (tedy nereflexní, úzký typ) s roky vydávání 1974-1975. Jistý nadšený žák do historie dopravy nemohl vynechat, že DKW blíže neurčeného typu, o kterém Mládek zpívá, muselo projít přeregistrací na nového majitele. Značka DKW totiž zanikla v roce 1966. Lekce tedy byla obohacena zajímavostmi z dopravy a došlo i k propojení různých oborů.

2.15 Písň období sametové revoluce (1989) a písň 90. let

Písňová i jiná tvorba zažila zejména začátkem devadesátých let díky uvolnění cenzury v roce 1989 výrazný rozkvět oproti létům minulým.¹⁵⁵ V první řadě začala být nabízena díla (nejen hudebních) autorů, kteří nesměli před sametovou revolucí publikovat. Typickým příkladem byl Karel Kryl, jehož písň velmi často v jinotajích i přímo kritizovaly tehdejší i porevoluční režim. Stejně jako u jiných autorů mohly jeho dříve

---

¹⁵⁵ HOLUBEC, Petr, Kronika sametové revoluce, Praha 1990.

zakázané písně být zveřejněny. Například Krylova píseň *Demokracie* je také příkladem jeho nespokojenosti s některými společenskými nešvary začátku 90. let.¹⁵⁶

Mnoha písničkářům (například Vladimíru Mertovi či Jaroslavu Hutkovi)¹⁵⁷ bylo před sametovou revolucí zakázáno zveřejňovat písně úplně; jiným cenzoři vyškrtali jen některé nepohodlné texty. Takto například mohl Ivo Jahelka po revoluci glosovat už nejen bizarní soudní spisy, ale také v písních satiricky zpracovat aktuální politický vývoj.¹⁵⁸ V albu *Veselá revoluce* se nachází rovnou několik titulů (*Listopadová, Veselá revoluce, Píšeme dějiny*), které s humorem reflektují společenské změny začátku 90. let.

Do výuky je vhodné z dlouhé řady jeho písní zařadit hlavně tyto: *Vídeňské valčíky* s tématem uvolnění práv - zejména cestování (svobody pohybu); *Otevřený dopis Veksláků* - o začátku volné směny valut nebo *Nudistická volební*, kterou Ivo Jahelka reagoval na volby 1990 a vznik nových politických stran. V Jahelkových písních navíc nejsou nepřesnosti a jsou bohaté i na zdánlivé detaily, jako je například celospolečenská touha po automobilu Škoda Favorit na přelomu 80. a 90. let 20. století.

Vtipností mnohdy za každou cenu se vyznačují písně dalšího jihočeského rodáka Karla Peterky. I Karel Peterka je příkladem cenzurou omezeného vystupování před převratem. Po revoluci nejenže mohl svobodně tvořit, ale rovněž založil hudební vydavatelství Aplaus, Česká Muzika a televizní kanál Šlágr TV.¹⁵⁹ Z jeho písní je pro výuku dějepisu vhodná *Sbohem Bratia*¹⁶⁰ k tématu dělení Československa. K dělení Československa složilo píseň *Dělení*¹⁶¹ i již zmíněné Folk Trio. Tato píseň však není příliš vhodná pro badatelsky orientovanou výuku, spíše jde použít pro ilustraci.

Folk Trio Liberec tvořili: Jiří Stanislav, Zdeněk Černý a Eda Andrš. Tato trojice se označovala jako improvizátoři a jednou z jejich původně improvizací byla i píseň *Odcházejí*.¹⁶² Tématem jejího textu je v písních vzácný námět – odchod sovětských vojsk.

---

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 33

¹⁵⁷ HOUDA, P., *Intelektuální protest*, s. 150.

¹⁵⁸ JAHELKA, Ivo, *Veselá revoluce*, Panton 1990.

¹⁵⁹ Obchodní rejstřík, IČO 48555797, Karel Peterka, Dubné, okres České Budějovice.

¹⁶⁰ PETERKA & Spol. s r.o., *Sbohem Bratia aneb Drby*, Aplaus, Dubné 1993.

¹⁶¹ Folk Trio, *Dělení, Zpět do Evropy*, 1994, dostupné na: folk-trio.cz/audio_1.html, vyvoláno 27. 3. 2023.

¹⁶² Folk Trio, *Píseň na rozloučenou (Odcházejí)*, Porta Plzeň 1990, dostupné online na: youtube.com/watch?v=3mI4NUHt320, vyvoláno 27. 2. 2023.

Výrazně vyšší uměleckou kvalitu než Peterka a spol. nabízí tvorba Jiřího Dědečka.¹⁶³ I Jiří Dědeček je příkladem „mírného odporu k režimu“ a také on znásobil publikování svých satirických písní až v 90. letech.

Zvláště mezi „písněmi“ v dějepisu může být projev Vladimíra Mečiara z roku 1998 ve slovenské televizi, který byl neznámým úpravcem remixován.¹⁶⁴ Nadšení dějepisaři, kterým není tento styl cizí, jej můžou využít pro nastínění nejen slovenské, ale i české politické situace na sklonku tisíciletí. Jak připomínají autoři projektu *Dotkni se 20. století!*: „*To, že byl Mečiarův sebelítostivý televizní projev prakticky okamžitě zremixován anonymním technikem bratislavského Fun Radia a během několika dnů vešel v obecnou známost, dokládá, jak se v závěru 20. století proměnila masová média i svoboda projevu.*“¹⁶⁵ Jako porovnání s totalitním režimem může sloužit známý projev Milouše Jakeše - generálního tajemníka ÚV KSČ, který se šířil načerno domácími nahrávkami na kazetách a o dekádu novější Mečiarova verze písně *Spánom Bohom* už byla všem dostupná na internetu.

2.16 Písně z rozpadající se Jugoslávie

Devadesátá léta v Evropě nepřinesla bohužel jen občanské svobody po konci moci komunistických stran. Brzy nadšení vystřídalo rozčarování z mezislovanské války v Jugoslávii. I pro nás však tento balkánský konflikt může být zajímavý, protože o něm bylo složeno mnoho písní, které jsou díky rozšíření internetem relativně známé. Jelikož se z některých z nich staly virální hity konzumované i žáky základních a středních škol, je nutné s těmito písněmi pracovat a předcházet dezinterpretacím. V případech krátkých videí na platformách YouTube nebo Instagram můžeme nejednou narazit na virálně šířené úryvky a GIFy¹⁶⁶ z písní a videoklipů doby rozpadu Jugoslávie.¹⁶⁷

---

¹⁶³ HOUDA, P. Folk, s. 226.

¹⁶⁴ MEČIAR, Vladimír, S pánom Bohom remix, neznámý autor, 2012, dostupný online na youtube.com/watch?v=oHE-8VTYzqM

¹⁶⁵ Seznam skladeb, s. 8. dostupné online na: [dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy\(2\).pdf](https://dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy(2).pdf), vyvoláno 6. 3. 2023.

¹⁶⁶ GIF = Graphics Interchange Format, formát komprimovaných (zmenšených) obrázků a krátkých sekvencí.

¹⁶⁷ Například: youtube.com/watch?v=ujQBKpjYqfE

Příkladem může být asi nejznámější *The dead soldier face* neboli *Remove kebab* či *Serbia strong*¹⁶⁸ (česky: Tvář mrtvého vojáka; odstranit kebab či silné Srbsko) a to se zvukem, ale i bez něho jako část videoklipu ve formátu GIF. Jedná se o píseň *Bog je Srbin, i on će nas čuvati* (Bůh je Srb, a bude nás chránit). Turbo-folkovou píseň složil v roce 1993 Željko Grmuša a internetem se šíří od roku 2008.¹⁶⁹

Proč je však vhodné s takovými písněmi vůbec pracovat? *Bog je Srbin* totiž je propagandistická píseň bosenských Srbů – příznivců Radovana Karadžiće a výše zmíněné úryvky se šíří bez jakýchkoliv odkazů na jejich původ. Konzumenty těchto videí jsou mnohdy právě dospívající. Karadžić podle Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii byl spolu s Ratkem Mladićem jedním z iniciátorů a organizátorů genocidy bosenských muslimů.¹⁷⁰ Odtud pochází i alternativní název *Remove kebab*. Bez kontextu tedy může sledování podobných videí podprahově ovlivňovat sledující.¹⁷¹

Podobně je laděna i píseň z roku *Jao jadno Bosno suverena*, kterou zpíval Miro Semberac alias Momčilo.¹⁷² Tato se však nedočkala takového rozšíření. Pro výuku dějepisu je důležitá opět jako ukázka krajně pravicové ideologie, neboť se v ní přímo zpívá „*sve džamije u oblake lete!*“ = všechny mešity vyhodit do povětří. Případně jde použít obdobně kontroverzní *Nevolim te, Alija*¹⁷³ (Nemiluji tě. Alijo) od krajinského Srba Baja Mali Knindži, nebo některé písně z repertoáru Rokiho Vuloviće, který však není tak extrémně nacionálně vyhraněný.

Stejně jako srbská strana konfliktu, tak i chorvatská přispěla několika svými bojovými až nacistickými písněmi. *Bojna Čavoglave* od Marka Thompsona Perkoviće z roku 1991 začíná ustašovským (ustaša = chorvatské revoluční hnutí hlásící se ke katolictví

---

¹⁶⁸ Například: „*Cat Vibling to Remove Kebab or Serbia Strong*“: [youtube.com/watch?v=qHMValDKMT4](https://www.youtube.com/watch?v=qHMValDKMT4)

¹⁶⁹ GRMUŠA, Željko, *Bog je Srbin, i on će nas čuvati*. Dostupné na: [youtube.com/watch?v=uSCJxxI83v4](https://www.youtube.com/watch?v=uSCJxxI83v4)

¹⁷⁰ Karadžić je v Haagu, před soud předstoupí již ve čtvrtek, ČT 24, 30. července 2008.

¹⁷¹ PECHOVÁ, Kristýna, *Vliv TikToku na nákupní chování generace Z - Trend TikTok made me buy it*, Praha 2022. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra marketingové komunikace a public relations. Vedoucí práce Rosenfeldová, Jana, s. 33.

¹⁷² Vydavatelství Super Ton, dostupné na: [kasurl.com/JG7ws](https://www.kasurl.com/JG7ws)

¹⁷³ Zmíněný *Alija* byl islámský bosenský nacionalista Alija Izetbegović (nar. 1925, zemřel 2003), pozdější 1. prezident Bosny. Izetbegović také spolupracoval ve druhé světové válce s nacistickou SS: DANILOVIĆ, Rajko, *Upoteba neprijatelja*, Bělehrad 2010, s. 319.

a fašismu)¹⁷⁴ zvoláním „*Za dom spremni*“ (připraveni domů).¹⁷⁵ Tato píseň je však všeobecně tolerována a hrána i na hojně navštěvovaných Thompsonových koncertech.

Pro porovnání můžeme zařadit i bosenské válečné písně, které mnohem častěji kromě nacionalismu i náboženský (muslimský) kontext a válku za nezávislost považují i za válku svatou, tzv. džihád, tedy poražení jinověrců.¹⁷⁶ Příkladně jsou to písně *Vojnik sreće* (Voják štěstí) od Edina Dervišhalidoviće, která se vyloženě odkazuje na muslimskou víru.¹⁷⁷

Jugoslávské písně z jakékoliv strany konfliktu mají text napsaný výlučně v jihoslovanských jazycích. To může mnoho pedagogů od jejich používání ve výuce odradit. Ani v případě výzkumu pro tuto diplomovou práci nebyly z jazykových důvodů použity. S možnostmi online překladačů však můžou do budoucna posloužit pro zkvalitnění výuky dějepisu. Důležité je si také uvědomit, že tato bohatá množina písní nemůže být pro svůj (i dnešní) ohlas zapomenuta. Rovněž platí, že v rámci předcházení extremistickým projevům nesmí být texty (mnohdy i videoklipy) těchto písní dezinterpretovány.

Doslov

Na sklonku 20. století naše putování dějinami s písněmi končí. Jistě by se našly desítky, možná stovky dalších písní, které byly psány dějinami, potažmo, které dějiny tvořily. Cílem této diplomové práce není jejich komplexní soupis, cílem je na vybraných příkladech ukázat, že píseň s historickým tématem může být funkční didaktický prostředek k pro výuku dějepisu.

Zároveň je nutné podotknout, že písně reflektující události vznikají stále. Zkoumáme-li nyní (2023) písně budovatelské, normalizační či ty z období sametové revoluce, jistě za několik let můžou být bádány písně o pandemii kovidu¹⁷⁸ nebo k ruské invazi na Ukrajinu.¹⁷⁹

---

¹⁷⁴ MATKOVIĆ, Hrvoje. *Povijest Jugoslavije*. Záhřeb 2003, s. 181.

¹⁷⁵ Nejen provokování Rusů. Chorvatští fotbalisté zpívali písničky odkazující na válečná léta, ČTK 8. července 2018, dostupné online na: aktualne.cz/fotbal/ms-ve-fotbale

¹⁷⁶ MENDEL, Miloš, *Džihád*, Brno 1997.

¹⁷⁷ Seznam bosenských patriotistických písní je dostupný na: wikipedia.org/wiki/List_of_Bosnia_and_Herzegovina_patriotic_songs

¹⁷⁸ POKÁČ, Jak na koronavirus, 13. 3. 2020, dostupné na: youtube.com/watch?v=CDnXCPT9Njw

¹⁷⁹ BOROVIK, Taras, Байрактар (Bajraktar), 1. 3. 2022, dostupné na: youtube.com/watch?v=wSO1_-8c1fY
Případně STADNYNSKY, Taras, Javelin, 16. 3. 2022, dostupné na: youtube.com/watch?v=XrWfUc202d0

Efektivnost výuky – evaluace, šetření

Každá jednotlivá zkušební lekce s využitím písně obsahovala i jednoduchou evaluaci, kdy na konci lekce žáci tuto anonymně hodnotili. Jedna z dobře použitelných forem byla, že žáci nakreslili semafor se „svítící“ (zvýrazněnou) určitou barvou. Červená znamenala, že výuka jim vůbec nic nepřinesla a nudili se. Žlutá značila, že hodina nebyla nejhorší, ale ještě by něco zlepšili. U žluté i červené měli napsat, i co by se mělo zlepšit. „Svítící“ zelená na nakresleném semaforu znamenala, že takto provedená hodina je pro žáka přijatelná a nuda nehrozila.

Další formou evaluace je hlasování v kvízové aplikaci Kahoot. Pro shrnutí a zopakování téměř každé lekce je na jejím konci, (potažmo na začátku další hodiny) zařazen tento kvíz, kde hráči dostávají body při správné odpovědi. Mobily jsou použity podobně jako hlasovací zařízení v televizní soutěži *Chcete být milionářem*. Jednou z funkcí Kahootu je i otevřená odpověď a odpověď bez bodů. Otevřená odpověď poskytla prostor pro hodnocení žákem slovně a odpověď bez bodů nabízela možnosti podobně jako výše zmíněný semafor. Rovněž byla použita evaluační metoda slovní, kdy žáci byli jednotlivě tázáni na otázky k právě proběhlé lekci. Kahoot kromě výše popsaných možností přináší i prohlubování digitálních kompetencí a zábavnou formu výuky.¹⁸⁰

Pro celkovou evaluaci byl vytvořen dotazník zabývající se efektivností, smysluplností a motivací žáků v lekcích. Odpovídali sami žáci pomocí internetového portálu Survio. Počet odpovědí je 22. Grafy jsou vygenerovány dotazníkovou aplikací. Možnosti odpovědí byly pro všechny otázky stejné:

1 = Naprosto souhlasím.

2 = Souhlasím.

3 = Mám neutrální názor.

4 = Spíše nesouhlasím.

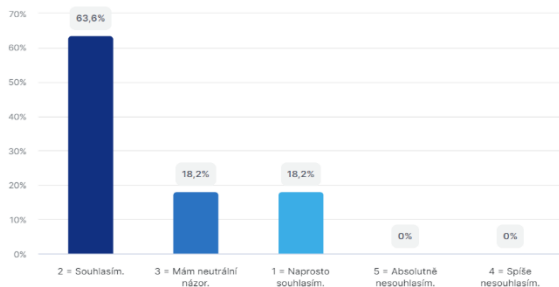
5 = Absolutně nesouhlasím.

---

¹⁸⁰ PŘIKRYLOVÁ, Veronika, Kahoot en FLE, Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Petra SUQUET, Brno 2021, dostupné online na: is.muni.cz/th/b5w94/.

V následujících otázkách odpověděli žáci takto:

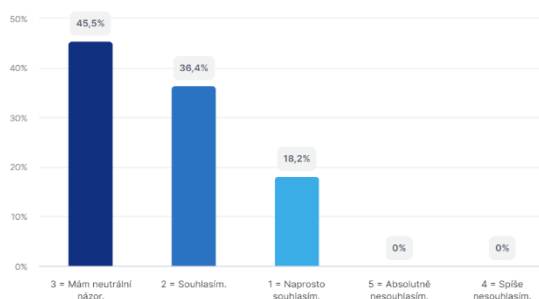
1. Při lekcích s písněmi jsem dával/a větší pozor.

1. Při lekcích s písněmi jsem dával/a větší pozor.

Souhlasím = 63,6 %
 Mám neutrální názor = 18,2 %
 Naprosto souhlasím = 18,2 %

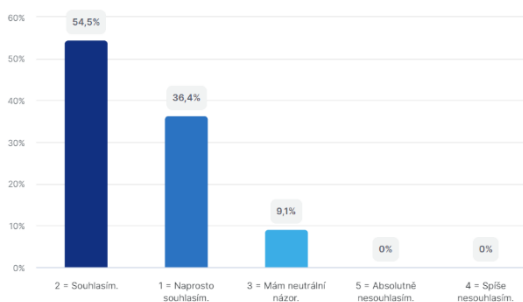
2. Vyšší pozornost jsem měl/a právě díky písním.

2. Vyšší pozornost jsem měl/a právě díky písním.

Mám neutrální názor = 45,5 %
 Souhlasím = 36,4 %
 Naprosto souhlasím = 18,2 %

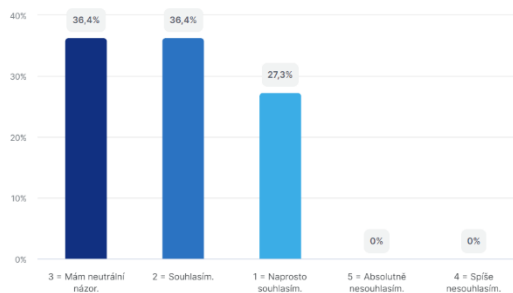
3. Písně bych určitě zahrnul/a do výuky dějepisu.

3. Písně bych určitě zahrnul/a do výuky dějepisu.

Souhlasím = 54,5 %
 Naprosto souhlasím = 36,4 %
 Mám neutrální názor = 9,1 %

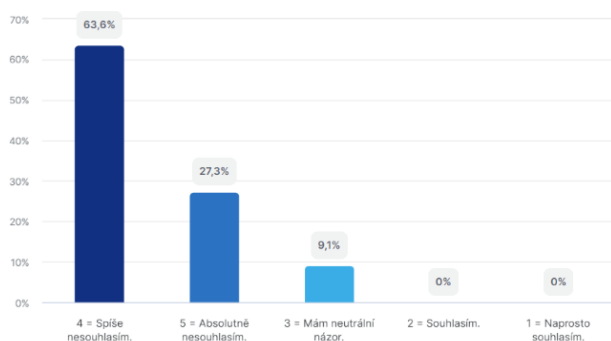
4. Písně bych ČASTĚJI zahrnul/a do výuky dějepisu.

4. Písně bych ČASTĚJI zahrnul/a do výuky dějepisu. (Častěji oproti stavu ve třídě D1b).

Mám neutrální názor = 36,4 %
 Souhlasím = 36,4 %
 Naprosto souhlasím = 27,3 %

5. V lekcích s písněmi jsem se ztrácel/a nebo jsem je nechápal/a

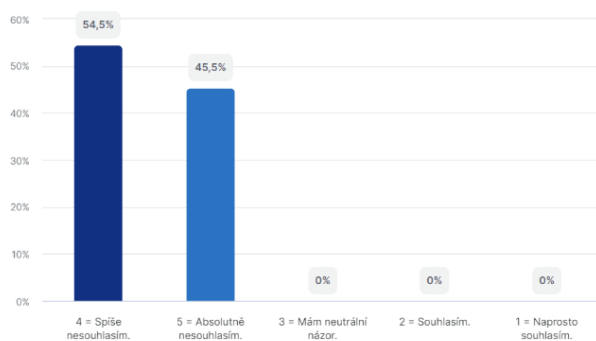
5. V lekcích s písněmi jsem se ztrácel/a, nebo jsem je nechápal/a.

Spíše nesouhlasím = 63,6 %

Absolutně nesouhlasím = 27,3 %

Mám neutrální názor = 9,1 %

6. Písně jsou jen ztráta času. Lepší jsou jiné formy vyučování.

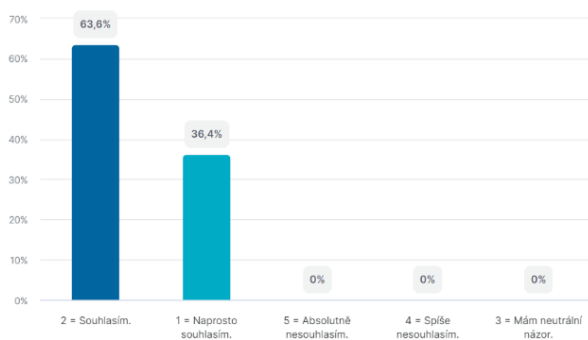

6. Písně v dějepisu jsou jen ztráta času. Lepší jsou jiné formy vyučování.

Spíše nesouhlasím = 54,5 %

Absolutně nesouhlasím = 45,5 %

7. Hodiny s písněmi mě bavily více než ty bez nich.

7. Hodiny s písněmi mě bavily více než ty bez nich.

Souhlasím = 63,6 %

Naprosto souhlasím = 36,4 %

V osmé doplňující otázce měli žáci možnost vyjádřit anonymně svůj názor na lekce dějepisu s využitím písni. Pouze 4 z nich tuto možnost využili takto:

1. „*Písničky se mi líbily. Jsem rád, že dějepis děláte zábavnou formou.*“
2. „*Jako je to dobrý, ale těším se na pořádněj rock.*“
3. „*Písně=super*“

Nejzajímavější reflexe byla tato, kdy se žák i podepsal:

4. „*Vaše hodiny jsou jednoznačně a nekonkurenčně nejlepší ze všech na této škole. Určitě v této moderní metodě vyučování pokračujte. Zapojování kahootu, písniček, fotek, obrázků atd. rozhodně příjemně doplňuje Váš výklad. Je mi trochu líto, že Vám někteří z mých velmi chytrých spolužáků narušují výklad a Vy si tím tak trochu řežete pod sebou větev z pohledu naší pozornosti, těžko se přes to dává pozor... Hezký víkend Vám! Korčák Adam*“

Ze zpětné vazby tedy vyplývá, že žádný ze žáků nehodnotil hodiny dějepisu s využitím písni negativně. Naopak tyto hodiny byly oproti ostatním z pohledu žáků zábavnější a žáci při nich byli motivovanější, což přineslo pozitivní efekt ve formě vyšší pozornosti a je to i cílem implementace výukových metod využívajících písně.

Z pohledu pedagoga se s takto motivovanými žáky pracovalo relativně hladce. Oproti přípravě hodiny bez písni je nutné obecně věnovat více času na přípravu, ovšem příprava je podobně časově náročná, jako před použitím například filmové nebo jiné ukázky ve výuce. Vynaložené úsilí tedy není zbytečné a je prospěšné jak pro žáky, tak pro dějepisáře.

Závěr

Využívání hudby ve výuce přináší vysoký didaktický potenciál, ale také různé výzvy například, co se týče výběru správného učebního materiálu, nebo připravenosti pedagogů. Stejně tak je to u využití písní při výuce dějepisu, kde využití písně jako didaktického prostředku přináší do výuky nové možnosti práce s velkou skupinou hudebních historických pramenů i novodobých písňových zpracování dějinných událostí.

Cílem diplomové práce bylo přispět k rozšíření možných metod a didaktických prostředků, konkrétně práce s písní ve výuce dějepisu a zjistit, nakolik je výuka efektivní pro dosažený vytyčených cílů při použití písní. Rovněž byla popsána problematika použití písně jako didaktického prostředku a shrnuty způsoby, jakými lze píseň v hodinách využít.

V první části této diplomové práce jsme se mohli dočíst o tom, jak je v současné (2023) době kurikulárně zakotvena výuka dějepisu na českých základních a středních školách; jaké jsou moderní koncepty a metody používané ve výuce dějepisu a jaké klíčové kompetence by měli žáci dosahovat. Rovněž bylo popsáno, jak hudba žáky motivuje a jakými způsoby a metodami lze zařadit hudbu do výuky. Na základě odborné literatury a byly popsány metody, na základě kterých je možné písně při dějepisu používat.

Jakou píseň zvolit a jak ji konkrétně ve výuce použít bylo náplní druhé části. Zde jsme se rovněž dočetli, které (konkrétní) písně jsou vhodné k zařazení do výuky. V případě, že byly v rámci výzkumu při výuce daného tématu použity písně, bylo zde i shrnuto, jak výuka probíhala. Zároveň zde zájemci našli i příklady, jak vypadají lekce s různými formami použití hudby.

Hlavním poznatkem této diplomové práce je zjištění, že písně jednoznačně přispívají k zábavnosti hodin a efektivitě pedagogovy snahy. Zábavnost hodiny se totiž pojí s efektivitou výuky a pedagogovým cílem je, aby vyučování bylo co nejefektivnější. Důvodem pro používání písní ve výuce dějepisu je tedy jednoznačně vyšší motivovanost žáků a tím dosahování vyšší efektivity výuky.

Další důležitým přínosem je možnost prostřednictvím dobře připravené lekce s písněmi modernizovat výuku a aplikovat aktualizované metody ke snazšímu dosahování cílů vyučovacích hodin.

Výzkumné šetření také potvrzuje, že díky zařazení písní do výuky se rovněž zvyšuje nejen krátkodobá motivace žáků, nýbrž i ta dlouhodobá.

Dílčí přínos je také otevírání výuky dějepisu novým metodám i celkově využívání hudby ve výuce dějepisu, které jsou v zahraničí používány a do českého školního prostředí teprve pronikají.

Seznam použitých zdrojů

Publikace

- BELZ, Horst a Marco SIEGRIST. Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry. Praha: Portál, 2001.
- BENEŠ, Bohuslav, Světská kramářská píseň. Příspěvek k poetice pololidové poezie, Brno 1970.
- BRAUER, Juliane, Lied und Musik im Geschichtsunterricht, Frankfurt am Main 2021.
- BROWN, Howard, Mayer, Instrumental music printed before 1600, Cambridge 1965.
- CZEIKE, Felix, Historisches Lexikon Wien, Band 5., Wien.
- ČORNEJ, Petr, Dějepis. České a světové dějiny, Praha 2016.
- ČORNEJ, Petr, Dějepis pro gymnázia, Praha 2010.
- DANILOVIĆ, Rajko, Upoteba neprijatelja, Bělehrad 2010.
- DEYL, Rudolf st., Písničkář Karel Hašler, Praha 2007.
- DOSTÁL, Jiří. Badatelsky orientovaná výuka. Kompetence učitelů k její realizaci v technických a přírodovědných předmětech na základních školách. Olomouc 2015.
- DROBNÝ, Tomáš, SIXTA, Václav a kol., Metodika edukace soudobých dějin v muzeu, Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2021.
- DVORSKÝ, Stanislav, Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945-1989, Praha 2001.
- DVOŘÁK-ZBUDOVSÝ, Jan, Smrt Jakuba Kubaty. Selská dumka jihočeská, České Budějovice 1904.
- FRYČ Jindřich a kol, Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+, MŠMT, Praha 2020.
- GEORGIEV, Adam, Chytat slunce. Kniha o Martě Kubišové, Praha 1997.
- HAŠEK, Jaroslav, Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války, svazek I, Praha 1955.
- HOUDA, Přemysl, Intelektuální protest nebo masová zábava, Praha 2014.

- HOLUBEC, Petr, Kronika sametové revoluce, Praha 1990.
- HRABAL, Vladimír., MAN, F., PAVELKOVÁ, Isabella, Psychologické otázky motivace ve škole, Praha 1989.
- JEDLIČKA, Otakar. Boje v Čechách a na Moravě za války roku 1866.
- KÁRNÍK, Zdeněk, Malé dějiny Československa 1867–1939, Praha 2008.
- KINZEL, Hugo, Musikblätter der Sudetendeutschen, Brünn 1938.
- KOURA, Petr, Swingaři a potápky v protektorátní noci, Praha 2016.
- KORCOVÁ, Kateřina, Konstruktivismus v inovativních vzdělávacích programech v české škole, *Studia paedagogica*, 2006, roč. 54, č. 11, s. 159–168.
- KRYLOVÁ, Marlen, RÍMSKÝ, Petr, Písň Karla Kryla od A do Ž, Brno 1995.
- MALÁTEK, František, Osmnáctá chasa, Ústí nad Orlicí, 2017.
- MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Vlastimil., Výukové metody, Brno 2003.
- MAŇÁK, Josef., Aktivizující výukové metody, RVP 2011.
- MATKOVIĆ, Hrvoje. Povijest Jugoslavije. Záhřeb 2003.
- MENDEL, Miloš, Džihád, Brno 1997.
- OPATRNÝ, Josef, Velká siouxska válka, Praha 2005.
- ORFF, Carl, Carmina Burana, Mainz 1981.
- PACLÍKOVÁ, Karla, Píseň v době husitské, Zábřeh 2012; dostupné z: gyza.cz/storage/dum/VY_32_INOVACE_CJ0302.pdf, vyvoláno 20. 2. 2023.
- PACNER, Karel, Osudové okamžiky Československa, Praha 2012.
- PAVELKOVÁ, Isabella, Motivace žáků k učení, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2002.
- PECINA, Pavel, Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi, Brno 2009.

- PECHOVÁ, Kristýna, Vliv TikToku na nákupní chování generace Z - Trend TikTok made me buy it, Praha 2022. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra marketingové komunikace a public relations. Vedoucí práce Rosenfeldová, Jana
- PELLEGRINO, Anthony Michael, LEE, Christopher Dean, Let the music play! Harnessing the power of music for history and social studies classrooms, Charlotta (USA) 2012.
- PERNES, Jiří; FUČÍK, Josef; HAVEL, Petr, a kol., Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526-1918. Praha 2003.
- THE PLASTIC PEOPLE OF THE UNIVERSE, Texty, Praha 2001.
- PINKAS, Jaroslav a kol., Soudobé dějiny. Badatelská učebnice dějepisu, Plzeň 2022, s. 4.
- PLAVEC, Josef. Hymna hitlerovského Německa, Česká hudba 1934, roč. 37, č. 6.
- PÓLYA, George, How to solve it, London 1990.
- PORTMANOVÁ, Rosemarie, SCHNEIDEROVÁ, Elisabeth, Hry zaměřené na zvýšení koncentrace a uvolnění, Praha 1995.
- POUZAR, Vladimír; MAŠEK, Petr; MENSENDORFF-POUILLY, Hugo; POKORNÝ, Pavel, Almanach českých šlechtických rodů, Brandýs nad Labem, 2016.
- PLETKA, Václav, Písničky Josefa Švejka, Praha 1968
- PLETKA, Václav, Tam u Králového Hradce, Hradec Králové 1966.
- PLEVOVÁ, Ilona a kol., Management v ošetrovatelství, Praha 2012.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří a kol., Pedagogický slovník, Praha 1998
- ŘEZNÍČEK, Václav, Lidové písně o válce roku 1866, Praha 1899.
- SAUER, Michael, Historische Lieder, Hannover 2018.
- SCHEYBAL, Josef, V., Senzace pěti století v kramářské písni. Příspěvek k dějinám lidového zpravodajského zpěvu, Hradec Králové 1991.
- SCHWARWEL und Koll., 1989. Lieder unserer Heimat, Leipzig 2019.

SEIXAS, Peter, Morton, Tom, The Big Six Historical Thinking Concepts, Vancouver 2012.

STAATS, Reinhart, Ernst Moritz Arndt – seine Wirkungen in der Deutschen Geschichte, in: Manfred Richter (Ed.), Kirche in Preußen. Gestalten und Geschichte, Stuttgart 1983.

TARABA, Luboš, Krve po kolena. Solferino 1859 - zlom ve válkách o sjednocení Itálie, Praha 2011.

TUŠEK, Karel, Karel Hašler. Já mám holku od Odkolků, Praha 1992.

TEPPERWEIN, Kurt, „Umění“ lehce se učit, Pelhřimov 1993.

URBAN, Otto, Vzpomínka na Hradec Králové. Drama roku 1866, Praha 1986.

VÁCLAVÍKOVÁ, Jaroslava, Písně roku 1848, Praha 1948.

VEBER, Václav, a kol., Dějiny Rakouska, Praha 2002.

VOBORSKÝ František, Dalecký Josef, Chaloupky pod horami, Praha 1939.
(Nakladatelství Jan Švehla).

VIDMANOVÁ, Anežka, VLHOVÁ-WÖMER, Hana, HOLETON, David (edd.), Jistebnický kancionál 1. Graduale (Monumenta liturgica bohemia 2), Brno 2005.

VÍTEK, Bohuslav, Přehled dějin hudby, Pardubice 1992.

VYČÍTAL, Jan, CHVOJKA, Libor, Zpěvník Honzy Vyčítala, Praha 1995.

ZORMANOVÁ, Lucie, Výukové metody v pedagogice s praktickými ukázkami, Praha 2012.

ZWICKL, Josef (ed.) Udatný rek kanonýr Jabůrek. Kratochvílná píseň na světlo vydaná na příklad všem mládencům od civilu a militéru, Stará Boleslav 1884.

Právní dokumenty

Obchodní rejstřík, IČO 48555797, Karel Peterka, Dubné, okres České Budějovice.

Zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Akustické zdroje

DÉMOPHOBIA, album Vycpávky, Plzeň 1999.

DUDLAJDA, Brandeburák, Česká Muzika 2013.

Databáze secondhandsongs.com, heslo Jim Bridger, dostupné online na: secondhandsongs.com/work/182514/all, vyvoláno 28. 2. 2023.

DOBEŠ, Pavel, Mobilizace, MC kazeta nahraná z rozhlasu, sbírka autora.

FOLK TRIO, Favorit, Zpět do Evropy, 1994, dostupné online: folk-trio.cz/audio/zpet-do-evropy/10%20Favorit.mp3, vyvoláno 27. 3. 2023.

FOLK TRIO, Píseň na rozloučenou (Odcházejí), Porta Plzeň 1990, dostupné online na: youtube.com/watch?v=3mI4NUHt320, vyvoláno 27. 2. 2023.

GRMUŠA, Željko, Bog je Srbin, i on će nas čuvati. Dostupné na: youtube.com/watch?v=uSCJxxI83v4, 2008.

KANTOŘI, Tam u Králového Hradce, Kantoři, Supraphon 1986. Dostupné online na: supraphonline.cz/album/300895-tam-u-kralovyho-hradce-kantori

KNABLE, Jim, John Brown's Body, dostupné online na: youtube.com/watch?v=IYjK-Oy4O-A

LANDA, Daniel, album Chcíply dobrý víly, Praha 1995.

JAHELKA, Ivo, Veselá revoluce, Panton 1990.

KUBIŠOVÁ, Marta, Songy a balady, Supraphon 1969.

MATUŠKA, Waldemar, John Brown, Supraphon 1972.

ORLÍK, Miloš Frýba for president, Praha 1990.

PETERKA & Spol. s r.o., Sbohem Bratia aneb Drby, Aplaus, Dubné 1993.

SPIRITUÁL KVINTET, album Sto nejkrásnějších písní, Praha 2010.

TRAXLER, Jiří, Český skifle. Žáci darebáci a kantor Barnabáš, Písně žáků, Supraphon 1973.

Další zdroje (periodika, tisky)

BINDER, David. Alija Izetbegović, Muslim Who Led Bosnia, Dies at 78. New York Times, 20 October 2003.

Karadžić je v Haagu, před soud předstoupí již ve čtvrtek, ČT 24, 30. července 2008.

Leták Nowá Pjseň O slawným Pánu Generálu Gedeonu Laudonu, který Bělohrad dobyl. Wytisštěná toho Roku 1890, místo i autor neznámý. Tiskem knížecí arcibiskupské knihtiskárny, pod správou synů Bohumila Haase, za faktora Josefa V. Žáka, nedatováno
Nejen provokování Rusů. Chorvatští fotbalisté zpívali písničky odkazující na válečná léta, ČTK 8. července 2018, dostupné online na: aktualne.cz/fotbal/ms-ve-fotbale

Internetové zdroje

CLIL, Národní institut pro další vzdělávání, dostupné online v archivu pořízeném dne 22. 10. 2010 na: web.archive.org/web/20101022224923/http://nidv.cz/cs/projekty/projekty-esf/clil.ep/.

Dějepis 21, dostupné online na www.dejepis21.cz, vyvoláno 26. 10. 2022.

DRKULA, Petr, Himmellaudon! aneb dějiny psané písněmi, RVP.cz, 23. 11. 2011.

Historylab, dostupné online na historylab.cz/, vyvolána 26. 10. 2022.

Metodický portál NPI RVP, 4 Klíčové kompetence, dostupné online: digifolio.rvp.cz, vyvoláno 17. 11. 2022.

MANNING, Chandra, John Brown's Body, Teaching History, dostupné online: teachinghistory.org/best-practices/examples-of-historical-thinking/25095, vyvoláno 11. 2. 2023.

PAVELKOVÁ, Isabella, učební text k předmětu Motivace ve výuce, Praha 2021, dostupné online: www2.karlin.mff.cuni.cz/~hamacek/files/MOTIVACE_Pavelkova.doc

PELLEGRINO, Anthony, Let the Music Play in Our Classrooms, Teachinghistory.org. Dostupné na teachinghistory.org/nhec-blog, publikováno 12. 2010, vyvoláno 29. 11. 2022.

Post Bellum, Kodex Post Bellum, Praha 20. 5. 2010.

PŘIKRYLOVÁ, Veronika, Kahoot en FLE, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Petra SUQUET, Brno 2021, dostupné na: is.muni.cz/th/b5w94/.

Seznam bosenských patriotistických písní:

wikipedia.org/wiki/List_of_Bosnia_and_Herzegovina_patriotic_songs

Seznam skladeb a zvukových ukázek využitých v rámci projektu Dotkni se 20. století!, Národní muzeum, dostupné na: [dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy\(2\).pdf](https://dvacatestoleti.eu/data/files/u00_seznam_pisni_s_popisy(2).pdf)

Soudobé dějiny se na 300 základních školách začnou učit jinak, faktografie a biflování bude hrát menší roli, iRozhlas.cz, 29. srpna 2021. Dostupné na: irozhlas.cz.

VOIT, Petr, heslo Nototisk, (30. 09. 2019). Získáno 18. 02. 2023 z Encyklopedie knihy: encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Nototisk&oldid=16941.

Vydavatelství Super Ton. Dostupné na: kasurl.com/JG7ws

ZUNOVÁ Anna (Seznam.cz), Slavné dny, 9. 4. 1865 Den, který ukončil americkou občanskou válku, 9. 4. 2016.

Přílohy

Příloha č. 1:

Seznam písní zmíněných v této diplomové práci

Písně jsou řazeny podle období, o kterém pojednává jejich text.

Interpret	Název	Rok vydání	období
Neznámý	Seikilova píseň		asi 200 př. n. l.
Neznámý	Hospodine, pomiluj ny	1055	Raný středověk
Neznámý	Svatý Václave	1397	Středověk
Spirituál Kvintet	Válka Růží	1985	Války Růží (1455–1487)
Thomas Ravenscroft	The Tree Ravens	1611	Středověk
Démophobia	O Habartovi z Lopaty	1999	Husitství
Orlík	Vozová hradba	1990	Husitství
Jan Čapek	Ktož sú Boží bojovníci	1420 ?	Husitství
Johann Gerson	Collectorium super Magnificat	1473	Středověk
Jan Dvořák-Zbudovský	Smrt Jakuba Kubaty	1904	1581
Neznámý	Generál Laudon jede skrz vesnici	1757	Doba Marie Terezie
Joseph Haydn	Österreichische Kaiserhymne	1797	1797 - 1918
Ernst Moritz Arndt	Was ist des Deutschen Vaterland	1813	Napoleonské války
František Škroup a Josef Kajetán Tyl	Kde domov můj?	1834	Národní obrození
Janko Matúška	Nad Tatrou sa blýska	1844	Národní obrození
Neznámý	Čech	1848	Národní obrození
Neznámý	Píseň o českých holkách	1848	Národní obrození
Neznámý	Česká dívka	1848	Národní obrození
Neznámý	Hrůzy pražského vzbouření	1848	Revoluce 1848
Neznámý	Píseň o poslední hrozně revoluci ve Vídni	1848	Revoluce 1848
Neznámý	Píseň nová o robotě	1848	Revoluce 1848

Neznámý	Píseň o pánech Francích	1848	Revoluce 1848
Sándor Petöfi	Nemzeti dal	1848	Revoluce 1848
V. Filípek	Pro krále a pro vlast	1848	Revoluce 1848
Karel Havlíček Borovský	Requiem za říšský sněm	1848	Revoluce 1848
Karel Havlíček Borovský	Píseň o tom německým parlamentě	1848	Revoluce 1848
Neznámý	Jenerál Windischgrätz	1859	1859
(Kantoři)	Slyšte smutné události	1866	1866
(Kantoři)	Jenerál princ Fridrich	1866	1866
Neznámý	Udatný rek kanonýr Jabůrek	1884	1866
Dudlajda	Brandeburák	1866 ?	1866
(Jim Knabe)	John Brown's Body	1859	Americká občanská válka
Waldemar Matuška	Černý muž	1972	Americká občanská válka
Leon Payne	Jim Bridger	1961	Velká siouxska válka
Greenhorns	Blízko Little Bighornu	1971	Velká siouxska válka
Neznámý	Franto, uteč	90. léta 19. stol.	Rakousko-Uhersko
Neznámý	Autstrofil	90. léta 19. stol.	Rakousko-Uhersko
Neznámý	Noc na bojišti	Druhá pol. 19. stol.	První světová válka
Neznámý	Voják leze z pece	asi 1915	První světová válka
Karel Hašler	Sibiřská stráž	1920	První světová válka
Karel Hašler	Sibiřští chlapeři	1920	První světová válka
Karel Hašler	Náš tatíčku Masaryku	1920	První republika
Karel Hašler	Ta naše písnička česká	1932	První republika
Karel Hašler	Když jsem se rozšoup'	asi 1922	První republika
Karel Hašler	Já neumím shimmy	1924	První republika
Karel Hašler	Kampak na nás, bolševici	1919	První republika
Karel Hašler	My nejsme národ fašistů	1933?	Druhá republika

Karel Hašler	Hradčany krásné	neznámý	První republika
František Voborský, Josef Dalecký	Chaloupky pod horami	1939	Druhá republika
Jiří Voskovec, Jan Werich, Jaroslav Ježek	Bůh sud'	1933	Nástup fašismu
Jiří Voskovec, Jan Werich, Jaroslav Ježek	Ze dne na den	1934	Velká hospodářská krize
Hans Leip	Lili Marleen	1915	První i druhá světová válka
Leonhard Matzner	Wach Auf	30. léta 20. stol.	Druhá světová válka
Jan Vyčítal	Battledress	1991	Druhá světová válka
Jan Vyčítal	To tenkrát v čtyřicátom pátom	1991	Druhá světová válka
Herms Niel	Erika	30. léta 20. stol.	Druhá světová válka
Kurt Wiehle	Das Panzerlied	1933	Druhá světová válka
Horst Wessel	Horst Wessel Lied	1929	Druhá světová válka
Sabaton	Primo Victoria	2006	Druhá světová válka
Sabaton	Uprising	2010	Druhá světová válka
Pavel Bobek	Bismarck	1990	Druhá světová válka
Jaromír Vejvoda	Škoda lásky	1927	Druhá světová válka
lidová	Bella Ciao	1800 ?	Druhá světová válka
Valentina Batiščevská	Kaťuša	1938	Druhá světová válka
Neznámý	Hitler Has Only Got One Ball	40. léta 20. stol	Druhá světová válka
Vladimir Nazor a Oskar Danon	S maršálem Titem (Uz maršala Tita)	1941	Druhá světová válka
Anna Jachina	Sekera, motyka	1942	Druhá světová válka
Andreas Hartauer	Tam v krásné Šumavě / Tief drin in Böhmerwald	19. stol.	Vyhnání sudetských Němců
Karel Reiner a Erich Sojka	To je strana	1961	50.-60. léta 20. stol.

Ervín Toman a Jan Mareš	Směr Praha	40. léta 20. stol.	40.-60. léta 20. stol.
Karel Kryl	Bratříčku, zavírej vrátka	1968	Invaze vojsk Varšavské smlouvy
Sláva Kunst a Jaromír Vomáčka	Dobře míněná rada (Běž domů, Ivane)	1968	Invaze vojsk Varšavské smlouvy
Marta Kubišová	Modlitba pro Martu	1968	Invaze vojsk Varšavské smlouvy
Pavel Dobeš	Mobilizace	1987	Studená válka
Ivan Mládek	Zkratky	1980	Normalizace
Ivo Jahelka	Listopadová	1990	Sametová revoluce
Ivo Jahelka	Veselá revoluce	1990	Sametová revoluce
Ivo Jahelka	Píšeme dějiny	1990	Sametová revoluce
Ivo Jahelka	Vídeňské Valčíky	1990	Sametová revoluce
Ivo Jahelka	Otevřený dopis veksláků	1990	Sametová revoluce
Karel Peterka	Sbohem Bratia	1992	Dělení Československa
Folk Trio	Dělení	1993	Dělení Československa
Ivo Jahelka	Balada o Favoritu	1991	90. léta
Folk Trio	Píseň na rozloučenou (Odcházejí)	1990	90. léta
Karel Kryl	Demokracie	1993	90. léta
(Vladimír Mečiar)	S pánom Bohom remix	1998	90. léta
Željko Grmuša	Bog je Srbin, i on će nas čuvati	1993	Rozpad Jugoslávie
Miro Semberac-Momčilo	Jao jedno Bosno suverena	1993	Rozpad Jugoslávie
Baja Mali Knindža	Nevolim te, Alija	1993	Rozpad Jugoslávie
Mark Perković	Bojna Čavoglave	1991	Rozpad Jugoslávie
Edin Dervišhalidović	Vojnik sreće	1993	Rozpad Jugoslávie
Pokáč	Jak na koronavirus	2020	Pandemie Covid-19
Taras Borovok	Bajraktar	2022	Válka na Ukrajině
Taras Stadnynsky	Javelin	2022	Válka na Ukrajině

Příklady pracovních listů a materiálů s použitím písňe ve výuce

Níže přiložené pracovní listy jsou ukázkou konkrétní práce s písňemi. Pracovní listy jsou řazeny chronologicky a odděleny nadpisem; popsány jsou vždy v referenční kapitole. Tyto pracovní listy mohou žáci vypracovávat jak jednotlivě, tak ve skupinách. Dobře se osvědčila práce ve dvojicích. Jejich autorem je autor práce.

Revoluční rok 1848

2. italská válka za nezávislost

USA ve 2. polovině 19. Století

Tam u Králového Hradce

Operace Anthropoid,

Zkratky

Příloha č. 2: Pracovní list Revoluce 1848

„Evropou obchází strašidlo – strašidlo komunismu. Ke svaté štvanci na toto strašidlo se spojily všechny mocnosti staré Evropy – papež i car, (Klemens Wenzel von) Metternich i (François) Guizot, francouzští radikálové i němečtí policajti.“

(Do původního textu vložena z didaktických důvodů jména).

1. Kdo tento text pravděpodobně napsal?

Karel Havlíček Borovský, Lenin, Karl Marx nebo Napoleon Bonaparte?

2. Kdo jsou pánové z textu? Jakou měli funkci?

Najdi na internetu, kdo byl v roce 1848 papež a kdo ruský car.

Evropské vládnoucí struktury opravdu obcházely strach, ale nikoliv z komunismu samotného, nýbrž z revoluce. Povstání vypukla postupně v těchto státech.

Leden: Itálie, únor: Francie a březen: území dnešního Německa, Rakouské císařství

Zkus vyčíst z textu obou písní z roku 1848, co protestující chtěli? Co dostali? Jaké byly důvody pro vzpoury? Co bylo společným jmenovatelem? Pomůžou ti zvýrazněná slova.

I. Píseň nová o robotě (v Jindřichově Hradci tiskem Aloise Josefa Landfrasa, 1848)

*Poslechněte mě **Čechové**, zvláště milí **sedláčkové**:
o robotě zpívání a jejím umírání.*

*Tak horkou nemoc dostala, až z ní fantazirovala,
vlezla sobě nahoru a zase spadla dolů.*

*Hlavu sobě rozrazila, ruce, nohy polámala.
Tak doktory hledali, by ji kurýrovali.*

*Všecko platno ale není, nepřijde víc k zahojení.
to posledního března **do hrobu** je **zalezla**.*

*Dáme jí piano hráti, aby mohla tiše spáti.
Aby víc nestonala a **nás nesužovala**.*

*Hrob hluboký uděláme a pevně ji zakopáme,
sedláci ji zakopou krompáčem a motykou.*

*Poslechněte, milí **páni**, zazpívám vám píseň ranní:
Časně ráno vstávejte, k práci se ubírejte!*

Zdroj: VEBER, Václav, Dějiny Rakouska, Praha 2002, s. 395–414.

II. Píseň o pánech ve fracích

(Všem sedlákům na věčnou památku věnuje Vašek [K. Havlíček] Jako: „Na tom pražským mostě“.

*Hoj vy **páni** s fráčkem, s **německým** zobáčkem
už vašemu hrubianství zvoní umíráčkem.*

***Sedlák** není skoupý, není více **hloupý**,
německé zajíce v pytli vám již víc nekoupí.*

***My** již práva máme, vzít si jich nedáme,
vaše rejdy, vaše šmejdy, ty už dobře známe.*

*Takhle to víc nejde, sláva vaše přejde,
až jen se náš rozum sprostý dohromady sejde.*

*Bud' si ted' farářem, nebo sekretářem,
my se vás již nebojíme i s tím kancelářem.*

*Ted' vám strach nahání, nic vás neuchrání!
Klid'te se jen, darmožrouti, **sedláci jsou páni!***

Co znamená „německý zobáček“?

Pokračujeme prezentací s výkladem.

Druhá italská válka za nezávislost

- (První válka byla 1848)
- Rakouské císařství vlastnilo sever Itálie od r. 1815
- **Bitva u Solferina a Magenty** (založen Červený kříž)
- Porážka Rakušanů Italy a Francouzi
- [youtube.com/watch?v=LFQ3awGWQpg](https://www.youtube.com/watch?v=LFQ3awGWQpg)
- V písni se zpívá o generálu **Alfredu Windischgrätzovi**
Najdi na internetu, jestli se (vzhledem k věku) mohl bitev roku 1859 účastnit.
- *Co měl za úkol Windischgrätz v roce 1848?*
- *Kde leží Piemonte, o kterém se v písni zpívá?*

Příklad krátké práce s písní v rámci výuky 2. italské války za nezávislost. Píseň *Jenerál Vindiškréc* byla přehrána. Na rozdíl od pracovních listů, které byly vypracovávány jednotlivci či skupinami, tyto otázky byly pro celou třídu dohromady („do pléna“); výřez z vlastní prezentace, únor 2023.

John Brown (1800 – 1859)

Pokud jde o melodii, je to pomalé nebo rychlé, rytmická? Je to něco, co byste použili, jako ukolébavku, nebo pro jakou příležitost je například svým rytmem píseň vhodná?

Proč se určitá slova opakují?

O kom tato píseň pojednává?

Promyslete si, jak vlastními slovy shrnout příběh, který tato píseň vypráví.

Zakresleme společně tento příběh (schematicky) na tabuli.

Text písně

1. Dávno svět už jméno Johna Browna zná, zní jak polnice a trubka vítězná,
v záři táborových ohňů zas a zas tahle píseň zdvihá hlas.

Ref: Glóry glóry aleluja, glóry glóry aleluja, glóry glóry aleluja,
jméno kapitán John Brown.

2. V bídě okovů žil celý černý jih, v bídě okovů žil celý černý jih
až k boji za svobodu hloučku statečných svedl kapitán John Brown

Ref.

3. Vlajka nad hlavou jim sotva začla vlát, vlajka nad hlavou jim sotva začla vlát
zákeřnou přesilou je poražen a jat v boji kapitán John Brown

Ref.

4. Z rána v Charles Townu umíráček zní, z rána v Charles Townu umíráček zní
před **popravčí četou** ve své chvíli poslední stojí kapitán John Brown

Ref.

5. John Brown je mrtev ale živ je ideál, ten, za nímž do posledka jako skála stál
John Brown je mrtev ale pravda, které přál, jako slunce září dál

Pokračujeme prezentací

Zdroj: [youtube.com/watch?v=Lh2kZPLOhjY](https://www.youtube.com/watch?v=Lh2kZPLOhjY)

Blízko Little Bighornu

Tam, kde leží Little Bighorn, je indiánská zem,
Tam přijíždí generál Custer se svým praporem,
Modrý kabáty jezdců, stíny dlouhých karabin
A z indiánských signálů po nebi letí dým.

Ref.: Říkal to Jim Bridger, já měl jsem v noci sen,
Pod sedmou kavalérií, jak krví rudne zem.
Kmen Siouxů je statečný a dobře svůj kraj zná,
Proč Custer neposlouchá ta slova varovná.

Tam blízko Little Bighornu šedivou prérii
Táhne generál Custer sedmou kavalérií,
Marně mu stopař Bridger radí: Zpátky povel dej!
Jedinou možnost ještě máš, život si zachovej.

Ref.

Tam blízko Little Bighornu se vznáší smrti stín,
Padají jezdcí z koní výstřely z karabin
Límce modrých kabátů barví krev červená
Kmen Siouxů je statečný a dobře svůj kraj zná.

Ref.

Pak všechno ztichlo a jen tam-tam duní nad krajem,
V oblacích prachu mizí Siouxů vítězný kmen,
Cáry vlajky hvězdnatý, po kopcích vítr vál,
Tam uprostřed svých vojáků leží i generál.

Co píseň popisuje?

Jak dopadly bojující strany?

Co jsou karabiny?

Mohl se Jim Bridger účastnit bitvy?

Zdroj: youtube.com/watch?v=xsvfBUEmXU

Strana 2

Příloha č. 5: Pracovní list Tam u Králového Hradce

1) Poslechni si píseň *Slyšte smutné události*, (Níže je text):

Slyšte smutné události, jež nás uvedli v těžkosti,
blíž Králového Hradce, též u města Skalice.

Moji rozmilí Čechové, přeupřímní vlastencové,
smutné časy nastaly, čeho jsme se dočkali.

Rok šedesát šest začíná, Pán Bůh ví, který dokoná.
Konec té strašné válce, smutné to lamentace!

Tam blíž Králového Hradce, u Náchoda i Skalice
na sta i na tisíce, padlo v té strašné válce.

Dělové hřmění nastalo, vojsko dál postupovalo
kupředu na Prušáky, odrazit jim bodáky.

Naši chrabří bojovníci uchopili svou ručnici,
silný oheň vydali, a Prusi útok hnali.

...

Náš útok nám odrazili, na záda se nám dostali.
Do Labe nás vehnali, dost vojska utopili.

...

Což odpuštěné manželky, které mají 2-3 děti?
Manžely jim zabili u Hradce v patálii.

Modleme se všichni vroucně, by nám Bůh dal všem budoucně,
pokojné časy zlatý, mír mezi potentáty!

Otázky a úkoly:

O kterém roce píseň pojednává?

Co se podle textu písně stalo?

Kdo proti komu bojoval?

Kde a kde se to odehrálo?

Jak ona událost dopadla?

Příloha č. 5: Pracovní list Tam u Králového Hradce

2) Poslechni si píseň *Jenerál Princ Fridrich a vojenští páni.*

Jenerál princ Friedrich a vojenští páni

Od slunka vejchodu jedou k vojnování, ryc-pic-bum (*se opakuje*)

Už táhle Benedek přes ty český mosty,
stavějte Prajzáci silnější fortposty!

Silnější fortposty, silnější armádu,
neb vám ji rozseká škadrona husarů!

(Následující sloky nejsou v hudební ukázce).

Vosumnáctá chaso, neboj se tý rány,
když vy tam padnete, my padneme s vámi

Vosumnáctá chaso, neboj se tý nouze,
vždyť zase povezou peníze na voze

Peníze na voze a holky v kočáře;
kterežpak regiment tohleto dokáže?

1) Přiřad' zvýrazněná slova k jejich významům:

Benedek	eskadrona (jednotka jezdeckva asi o sto koních)
Fortpost	příslušník vojenské lehké jízdy
Generál princ Fridrich	Prusové
Husar	Fridrich III. Pruský (pruský král několik měsíců v roce 1888), zvítězil v bitvě u Sadové (Hr. Kr.)
Prajzáci	bojování
Regiment	18. pěší pluk
Škadrona	opevněná pozice
Vojnování	Ludwig von Benedek, rakouský vojevůdce v bitvě u Sadové (Hr. Kr.)
Vosumnáctá chasa	pluk, základní taktický celek

2) Co mají obě písně společné?

Zdroje: open.spotify.com/track/001nYBtiPQS3gnwj6GteMb
youtube.com/watch?v=oOiJoX7Y6XM

1.1 RVP/ŠVP: Moderní doba – Druhá světová válka, příčiny a průběh, důsledky druhé světové války, nacistický holokaust,
Cílová skupina: 9. třída ZŠ, víceleté gymnázium
45minutová vyučovací hodina

1.2 Klíčová otázka: Měla operace Anthropoid smysl (i za cenu vysokých obětí)?
Téma: Výsadkové operace – Anthropoid; Lidice, Ležáky, důsledky

1.3 Evokační aktivita: Pro evokaci vyučující pustí po krátkém uvedení tématu hodiny ukázkou z filmu Vyšší Princip: ([youtube.com/watch...](https://www.youtube.com/watch...)).

1.4 Použití sekundárního zdroje: vyučující přehraje píseň *Battledress* od Jana Vyčítala.

Rozdělí žáky do skupin (po 4). Zároveň promítá text písně.

Ptá se: „*Jaké pocity ve vás vyvolává píseň?*“

Dále se skupiny snaží rozklíčovat a převyprávět celou událost útoku na R. Heydricha a následné boje parašutistů tím, že učitel ve skupinách prochází text písně, a ptá se, co jak pojem/jinotaj/verš znamenají. Např.: Učitel: „*Proč slétl bílý květ? V jakém období kvetou jaké rostliny (stromy) bílými květy?*“ Žáci: „*V květnu a nejsou to jabloně?*“ Učitel: „*Ano, bylo to v květnu, ale spíše třešně; 27. 5. 1942.*“ Učitel: „*Proč battledress?*“... Učitel: „*A co ten Jidáš, co symbolizuje?*“ Žáci: „*To je symbol zrady.*“ -> Čurda. A takto podobně se všemi důležitými odkazy v textu.

Následuje 3-5minutové shrnutí frontální výukou.

1.5 Použití primárního pramene: Fotografie z likvidovaných Lidic: *Co vidíme na fotografii? Prošla tudy fronta? Bombardování? Kdo to udělal a proč?*... Proč Lidice a Ležáky: Žáci usměrňovanou diskusí s učitelem rekonstruují příběh (továrník Jaroslav Pála) a důvody (vysílačka v Ležákách).

1.6 Klíčové pojmy a osobnosti:

Operace Anthropoid, výsadek, RAF, 1. a 2. heydrichiáda, odboj, vyhlazení Lidic a Ležáků; Reinhard Heydrich, Jozef Gabčík, Jan Kubiš...

(Pozn.: snímek ukázán v powerpointové prezentaci, zdroj: Foto: Vyhlazení Lidic (10. 6. 1942), autor neznámý, Archiv Českého rozhlasu)

1.7 Popsání dovedností/kompetencí (vycházejících z RVP): kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

1.8 Zpětná vazba: V závěrečné fázi hodiny třída diskutuje o tezi ze začátku hodiny, zda ona vražda vykonaná na tyranu je či není zločinem; Měla smysl? (vzhledem k následkům). Ihned po písni se učitel ptá, jaké z ní mají žáci pocity.

Výřez z prezentace k lekci *Výsadkové operace – Anthropoid; Lidice, Ležáky, důsledky*:

Jan Vyčítal - Battledress

Zapnu vzpomínkovou frézu romantiky battledressů

a najednou je mi šestnáct let,

když jsem byl do čundrů janek, dřív, než zpíval Wabi Daněk,

když jsem poznal celtovanej svět.

2. Strašně jsem chtěl, než zestárnu, battledress mít i usárnu,

a pak jsem stál na nádraží i já,

zabaleny saky-paky, na sobě tu bundu khaki,

s domovenkou "Czechoslovakia".

R: Silver A, Silver B, pak poslední pozdrav z paluby,

šlapou bačkůrky strachu i holínky záhuby,

právě slét' bílý květ, noc je protřzená obálka,

už se k lesům snáší Valčík, Švarc a Opálka.

3. Horečně se potí záda a ruka už stengun skládá,

mercedes se blíží od Břežan,

pak ožehne výbuch zdola pyšný profil protektora,

s kletbou Gabčík odhazuje zbraň.

R: Silver A, Silver B, Věčkem zdraví ruka z paluby,

šlapou bačkůrky strachu i holínky záhuby,

Silver A, Silver B, bubny ladí černá kutálka,

vzpomínám na ta jména Gabčík, Kubiš, Opálka.

4. Půl čtvrté a potom celá, motory zní u kostela,

v kterém sedm stínů tají dech,

už se vojsko staví do řad, Jidášové žijí pořád,

a už salvy duní na schodech.

R: Silver A, Silver B, holky krásný, válka-neválka,

vzpomínám na ta jména - Bublík, Hrubý, Opálka,

Silver A, Silver B, smrták roztočil už osudí,

it's a long way to Tipperary, kov na spánku zastudí.

R: Silver A, Silver B, ozvěny stengunů doráží,

Resslovkou kráčí dolů ke smíchovskému nádraží...

Příloha č. 7: Pracovní list Zkratky – Ivan Mládek

1) Utvořte skupiny po 4.

2) Poslechněte písničku Zkratky z roku 1980 od Ivana Mládka a doplňte chybějící slova.

Z PLR do MLR jel jsem přes _____, SNB mé DKW si stoplo na TK.

Mé DKW _____ ABT 25 – 50 musí teďka na GO do ČSAO.

OHC či OHV či co má to DKW, potřebuje z NDR nová šoupátka.

Jsem RNDr. CSc. z _____ v Praze 2, v ČSAO v Praze 3 já mám tlačenu.

Tohle IA VHJ dělá kromě DKW _____ a NSU, KdF i _____.

Za dvě LP KTO DKW mám na GO, když dostanu na _____ syna Kelblové.

Kelblová z OPBH mistrovi ČSAO dá do bytu PVC a teplou _____.

Vystavené na LVT _____ však přiveze skladníkovi DKP šofér _____.

Všechno dopadne OK za lístky na FOK, šofér ČSAD má o Schumanna zájem.

Mistr od ČSAO známou má na PKO, její bratr v OÚNZ dělá sestřičku.

V OÚNZ na _____ mistr chytil TBC, musí na RTG, _____ a EEG.

Spojení ČSAO-ČVUT-OPBH-ČSAD-FOK přerušilo se.

RNDr. CSc. z ČVUT dá DKW SPZ ABT 25-50 do šrotu.

Z ČSSR do MLR z ČVUT RNDr. musí chudák s _____ nebo s ČSD.

3) Co znamená:

SPZ =

ČSAD =

RTG =

TK =

NDR =

4) Přiřaď významy ke zkratkám:

KdF	Typy ventilového rozvodu ve čtyřdobých motorech
OHC a OHV	Okresní ústav národního zdraví (poliklinika)
OÚNZ	Československé automobilové opravny
ČSAO	Maďarská lidová republika a polská lidová republika
MLR a PLR	Kraft durch Freude = předchůdce VW Brouka

5) Zjistí (na internetu), co znamenají ostatní zkratky, kterým nerozumíte.

Bonus: v jakém a okrese roce byly vydávány SPZ řady ABT?

Zdroj: karaoketexty.cz/texty-pisni/mladek-ivan/zkratky-15891

Lieder 1989 – Arbeitsblatt

„Rote Beete“

Klasse: 3. ročník gymnázií
Fach: Geschichte, Politik, Ethik
ca. 45 Minuten

1) Macht eine Umfrage in eurer Klasse:

- Wer isst gerne Rote Beete?
- Gibt es etwas, das ihr jeden Tag essen könntet?

2) Stellt begründete Vermutungen an, warum jemand jeden Tag dasselbe Essen bekommt.

3) Schaut euch das Video zu dem Lied „Rote Beete“ an:

1989-unsere-heimat.de/rote-beete/

4) Arbeitet in 3er oder 4er Gruppen: Schneidet die Personenbilder hier unten auf dem Arbeitsblatt aus. Klebt die ausgeschnittenen Personenbilder auf ein Plakat. Zeichnet die Beziehungen der Personen zueinander ein und erklärt, ob sie glücklich oder traurig sind.

5) Stellt euer Plakat in der Klasse vor. Diskutiert abschließend gemeinsam, welche Rolle die Rote Beete im Video spielt.

Vertiefung und Differenzierung

6) Untersucht die Farbauswahl in den drei Abbildungen aus dem Video. Erklärt, wie sich die Farbauswahl verändert und welche Wirkung mit der Änderung der Farben erzielt wird.

7) Begründet, ob das farbenfrohe Bild in der Mitte Traum oder Wirklichkeit ist. (Hilfe: Schau dazu auch noch einmal in den Text des Lieds!)

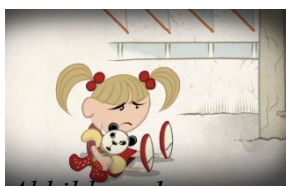

Abbildung 1

Abbildung 2

Abbildung 3

Obrázek 1: Džbánek s úryvkem z písně *Chaloupky pod horama* ze sbírky autora, rok 1938 nebo 1939. Výtěžek z prodeje podobných džbánek a dalších předmětů s vlasteneckou tematikou byl věnován na podporu Čechů vysídlených ze zabraných oblastí.

Uhádni z indicií, co je tématem dnešní lekce:

Obrázek 2: Koláž k evokační aktivitě v lekci USA v 2. polovině 19. století.

Obrázek 3: Přebal výtisku písně *Politická skočná* z roku 1848. VÁCLAVÍKOVÁ, Písně roku 1848.